

Hallituksen esitys Eduskunnalle sakon muuntorangais- tusta koskevien säännösten muuttamiseksi

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan muutettaviksi rikoslakia sekä rangaistusten täytäntöönpanosta ja sakon täytäntöönpanosta annettuja lakeja. Muutosten tarkoituksena on vähentää sakon muuntorangaistusten määrää ja lyhentää niiden pituutta.

Päiväsakoin määrättyjen sakkojen muutosuhdetta ehdotetaan muutettavaksi siten, että kolme maksamatta olevaa päiväsakkoa vastaisi yhden päivän vankeus. Nykyisin yhden päivän vankeus vastaa kahta päiväsakkoa. Uhkasakoissa yhden päivän vankeus vastaisi jokaista täyden 30 euron määrää nykyisten 20 euron asemesta. Muuntorangaistuksen enimmäispituus ehdotetaan alennettavaksi 90 päivästä 60 päivään. Muuntorangaistusta ei saisi määrätä ilman erityistä syytä, jos maksamatta olevia päiväsakkoja on vähemmän kuin 12.

Vankeusrangaistuksen täytäntöönpanosäännöksiä muutettaisiin niin, että usean muuntorangaistuksen täytäntöönpanon enim-

mäispituus alennettaisiin 120 päivästä 90 päivään.

Muuntorangaistuksen määräämismenettelyä ehdotetaan lisäksi muutettavaksi siten, että syyttäjän olisi aiheen ilmetessä tai tuomioistuimen pyynnöstä hankittava ulosottomieheltä selvitys maksuvelvollisen taloudellisesta asemasta. Tuomioistuin voisi lykätä muuntorangaistuksen määräämistä koskevan asian myös maksuvelvollisen taloudellisen aseman ja siihen johtaneiden syiden tai muiden muuntorangaistuksen kohtuuttomuuteen tai tarkoituksettomuuteen mahdollisesti johtavien seikkojen selvittämistä varten.

Poliisimiehelle ehdotetaan tiedusteluvelvollisuutta sakon muuntorangaistuksen täytäntöönpanon lykkäämismahdollisuuteen liittyen.

Ehdotetut lait ovat tarkoitetut tulemaan voimaan mahdollisimman pian sen jälkeen kun ne on hyväksytty ja vahvistettu.

SISÄLLYSLUETTELO

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ	1
SISÄLLYSLUETTELO	2
YLEISPERUSTELUT	4
1. Johdanto.....	4
1.1. Sakon muuntorangaistukseen liittyvät kannanotot.....	4
1.2. Muuntorangaistuksen lainsäädännöllinen kehitys	5
1.3. Selvitysmiesten ehdotukset ja niistä saatu palaute	7
2. Nykytila.....	8
2.1. Lainsäädäntö	8
2.1.1. Perintä ennen muuntorangaistuksen määräämismenettelyyn ryhtymistä	8
2.1.2. Muuntorangaistuksen määräämismenettely.....	9
2.1.3. Muuntamatta jättäminen ja muuntorangaistuksen pituus	10
2.1.4. Maksaminen muuntorangaistuksen määräämisen jälkeen ja muuntoran-	10
gaistuksen täytäntöönpano	10
2.2. Sakon muuntorangaistuksen määrääminen ja täytäntöönpano käytän-	12
nössä	12
2.2.1. Sakkovankien määrä.....	12
2.2.2. Sakkovankien taustatietoja	13
2.2.3. Sakon muuntorangaistuksen täytäntöönpano vankilassa	14
2.3. Kansainvälinen vertailu.....	14
Ruotsi.....	15
Norja.....	16
Tanska.....	16
2.4. Nykytilan arviointi.....	17
2.4.1. Vankeuden käyttäminen muuntorangaistuksena.....	17
2.4.2. Muuntorangaistuksen vaatimatta ja määräämättä jättämisen edellytyk-	18
set	18
2.4.3. Muuntosuhde ja muuntorangaistuksen kesto	19
2.4.4. Sakkojen perintäjärjestelmä ja muuntorangaistuksen määräämismenet-	21
tely	21
2.4.5. Muuntorangaistuksen lykkääminen eräissä tapauksissa ja muuntoran-	22
gaistuksen täytäntöönpano	22
3. Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset	23
4. Esityksen vaikutukset.....	23
5. Esityksen valmistelu.....	24
6. Riippuvuus muista esityksistä.....	24
YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT.....	25

1.	Lakiehdotusten perustelut	25
1.1.	Rikoslaki	25
1.2.	Laki rangaistusten täytäntöönpanosta	25
1.3.	Laki sakon täytäntöönpanosta.....	26
2.	Voimaantulo	28
3.	Suhde perustuslakiin ja käsittelyjärjestys	28
LAKIEHDOTUKSET.....		29
	rikoslain 2 a luvun 5 §:n muuttamisesta	29
	rangaistusten täytäntöönpanosta annetun lain 2 luvun 1 a ja 1 d §:n muuttamisesta	30
	sakon täytäntöönpanosta annetun lain muuttamisesta.....	31
LIITE		33
RINNAKKAISTEKSTIT		33
	rikoslain 2 a luvun 5 §:n muuttamisesta	33
	rangaistusten täytäntöönpanosta annetun lain 2 luvun 1 a ja 1 d §:n muuttamisesta	35
	sakon täytäntöönpanosta annetun lain muuttamisesta.....	37

YLEISPERUSTELUT

1. Johdanto

1.1. Sakon muuntorangaistukseen liittyvät kannanotot

Viime vuosikymmeninä on lukuisilla lainsäädännön muutoksilla pyritty sakon muuntorangaistusta suorittavien henkilöiden, jäljempänä *sakkovanki*, lukumäärän vähentämiseen.

Pyrkimystä sakon muuntorangaistuksen käytön vähentämiseen voidaan perustella useilla näkökohdilla. Sakko on varallisuusseuraamus, jonka rahana suorittaminen pitääsi varmistaa tehokkaalla perintäjärjestelmällä. Sakon täytäntöönpanojärjestelmän tehokkuudesta maassamme kertoo se, että ainoastaan alle kaksi prosenttia muuntokelpoisista sakoista suoritetaan muuntorangaistuksena. Ehdottoman vankeusrangaistuksen käyttämistä sakon muuntorangaistuksena voidaan pitää myös rikosoikeudellisen suhteellisuusperiaatteen vastaisena, koska sakon tuomitsemiseen johtanut rikos on aikanaan arvioitu niin lieväksi, että siitä on tuomittu vankeusrangaistusta huomattavasti lievempi sakkorangaistus. Sakotetun määräämisen sakon maksamattomuuden vuoksi vankilaan on katsottu myös yleensä vaarantavan ne kriminaalipoliittiset edut, joita sakkorangaistuksella on tavoiteltu. Näitä ovat esimerkiksi perhe- ja muiden sosiaalisten suhteiden, työpaikan ja asunnon säilyminen (HE 74/1998 vp).

Tehtyjen selvitysten mukaan sakon muuntorangaistukseen tuomitut ovat usein päihdeongelmaisia, asunnottomia ja varattomia henkilöitä. Heille muuntorangaistuksen täytäntöönpanon uhalla ei yleensä ole sakkojen maksamista edistävää vaikutusta, mikä johtuu maksukyvyttömyydestä ja elämäntilanteen puuttumisesta. Sakkovangeista huomattava osa palaakin vankilaan uuden muuntorangaistuksen vuoksi. Yhdenvertaisuuden ja kohtuusnäkökohtien kannalta ongelmallisena on pidetty sitä, että muuntorangaistuksia joutuvat suorittamaan ne, joilla ei ole varaa sakon maksamiseen pienten tulojen tai ulosotossa olevien muiden velkojen vuoksi.

Sakon muuntorangaistusta on arvosteltu myös tarkoituksenmukaisuus- ja tehokkuusnäkökohdista lähtien. Muuntorangaistuksen määräämiseen ja täytäntöönpanoon liittyvää menettelyä on pidetty monimutkaisena ja useita viranomaisia tarpeettomasti työllistävänä. Sakon muuntomenettelyyn osallistuvat Oikeusrekisterikeskus, ulosottoviranomaiset, poliisi, syyttäviviranomaiset, tuomioistuimet ja vankilaviranomaiset. Muuntamisesta aiheutuvat kustannukset on arvioitu suuremmiksi kuin muuntamiseen johtaneet maksamatta jääneet sakot.

Vankiluvun kasvu viime vuosina on myös johtanut vaikeaan yliasutustilanteeseen vankiloissa, minkä vuoksi erityisesti sakkovankien määrän vähentäminen on nähty tarpeellisenä. Sakon muuntojärjestelmään liittyvässä keskustelussa on myös viitattu Ruotsin tilanteeseen. Ruotsissa vuonna 1983 voimaan tullut lainsäädäntö siihen myöhemmin tehtyne muutoksineen on käytännössä johtanut siihen, että muuntorangaistuksia ei juurikaan määrätä.

Toisaalta muuntorangaistusten määrän alentamiseen pyrkivät ehdotukset ovat kohdanneet myös vastustusta. Keskeisenä sisältönä on ollut se, että sakkorangaistuksen uskottavuuden vuoksi sakkojen maksamisen tehosteena tarvitaan riittävää uhkaa eli ehdotonta vankeusrangaistusta. Muuntorangaistuksen uhan poistumisen on katsottu voivan heikentää maksukykyistenkin maksuhalukkuutta. On katsottu, että varattomien henkilöiden muuntorangaistuksesta luopuminen johtaisi siihen, että tietynlaisista tietyn henkilöryhmän rikoksista ei seuraisi käytännössä rangaistusta ollenkaan. Tällaista tilannetta voitaisiin myös käyttää tietoisesti hyväksi. Yhdenvertaisuuden ja oikeudenmukaisuuden näkökulmasta olisi ongelmallista, jos ainoastaan sakkoja maksamaan kykenevät joutuisivat niistä käytännössä vastuuseen. Vaikka sakoista saadaankin noin 90 prosenttia perityksi ilman muuntorangaistusmenettelyyn turvautumista, muuntorangaistuksen uhalla on katsottu olevan merkitystä sakon perinnän tehosteena ja yleisen lainkuuliaisuuden yllä-

pitäjänä (HE 74/1998 vp).

1.2. Muuntorangaistuksen lainsäädännöllinen kehitys

Sakon muuntorangaistuksen käyttöä on erityisesti 1960-luvun alusta lähtien pyritty rajoittamaan useilla lainmuutoksilla. Sakkorangaistuksen täytäntöönpanosta annetun lain (318/1963) säätämisen yhteydessä (HE 15/1963 vp) korostettiin täytäntöönpanon kehittämistä niin, että sakko saataisiin mahdollisimman suuressa määrin perityksi rahana. Uudistuksessa lakiin otettiin mahdollisuus maksaa sakko osissa ja saada maksuaikaa. Muuntorangaistuksen vähimmäisajaksi tuli 10 päivää ja yhteenlaskettavien muuntorangaistusten ylärajaksi 180 päivää.

Vuonna 1969 tuli voimaan sakon täytäntöönpanolainsäädännön uudistus. Samana vuonna myös poistettiin rangaistavuus juopumukselta yleisellä paikalla, mikä vähensi sakkovankien määrää. Sakkolainsäädännön vuoden 1969 kokonaisuudistuksessa muutettiin muuntomenettelyä koskevia säännöksiä niin, että tuomioistuimien määrää erillisen muuntorangaistuksen virallisen syyttäjän vaatimuksesta sakon jäätyä maksamatta. Tällä tavalla tuomioistuimien saattoi ottaa huomioon sakon maksamatta jäämiseen johtaneet syyt ja sakotetun henkilökohtaiset olosuhteet toisin kuin silloin, jos jo sakon määräämisen yhteydessä samalla määrätään sen suorittamatta jäämisen varalta muuntorangaistus. Saman uudistuksen yhteydessä lakia muutettiin myös niin, että muuntorangaistus voitiin määrätä lykkäytymään kahdella vuodella (ehdollinen muuntorangaistus). Jos tuomittu ei lykkäysaikana syyllistynyt uuteen rikokseen, muuntorangaistuksen täytäntöönpano raukesi.

Sakkorangaistuksen täytäntöönpanoa koskevaa lainsäädäntöä uudistettiin vuoden 1978 alusta, jolloin muun ohessa muuntorangaistuksen vähimmäispituus alennettiin 10 päivästä kuuteen päivään. Uuden lainsäädännön mukaan muuntorangaistus voitiin jättää loppuun määräämättä erityisistä sakotetun henkilökohtaisiin olosuhteisiin liittyvistä syistä. Harvoin sovellettu säännös muuntorangaistuksen täytäntöönpanon lykkäämisestä kumottiin. Sakkojen etuoikeusasemaa

ulosotossa ja konkurssissa parannettiin niin, että ne tulivat samaan asemaan muiden etuoikeudettomien saatavien kanssa.

Rangaistusten täytäntöönpanosta annettua asetusta (39/1889, nykyinen nimike laki rangaistusten täytäntöönpanosta) muutettiin vuonna 1977 niin, että muuntorangaistusta ei voida panna täytäntöön sinä aikana, kun tuomittu on hoidettavana huoltolassa tai lastensuojelulaitoksessa. Lisäksi säädettiin ulosottomiehelle velvollisuus lykätä muuntorangaistuksen täytäntöönpanoa sakotetun pyynnöstä kolmella kuukaudella siitä, kun sakotettu on päästetty huoltolasta tai lastensuojelulaitoksesta.

Vuonna 1987 tulivat voimaan sakon muuntorangaistusta koskevat muutokset, joiden tarkoituksena oli muuntorangaistuksen määräämismenettelyn yksinkertaistaminen niissä tapauksissa, joissa on kysymys useista muunnettavista sakkorangaistuksista. Muutoksesta aiheutuvan muuntorangaistuksen ankaroitumisen välttämiseksi ja muuntorangaistuksesta aiheutuvien epäkohtien vähentämiseksi muuntosuhde lievennettiin samalla siten, että sakkoja vankeudeksi muunnettaessa kahta maksamatonta päiväsakkoa vastaa yhden päivän vankeus. Muuntorangaistuksen lyhin aika väheni samalla kuudesta päivästä neljään päivään. Samalla kerralla täytäntöön pantavien muuntorangaistusten enimmäisaika lyheni 180 päivästä 120 päivään. Samalla säädettiin, että muuntorangaistusta suorittamaan tuleva sakkovanki saa suorittaa sakkonsa vankilaan saavuttuaankin vielä viiden ensimmäisen arkipäivän aikana.

Vuoden 1987 uudistusta käsitellessään eduskunnan lakivaliokunta (LaVM 4/1986 vp) esitti selkeäksi tavoitteeksi muuntorangaistusten käytön vähentämisen. Valiokunta korosti, että sakko on vapausrangaistusta lievemmäksi tarkoitettu varallisuusrangaistus. Valiokunta piti tärkeänä pyrkimystä tehostaa sakkojen perintää niin, että sakkojen muuntamisesta voidaan yhä enenevässä määrin luopua. Valiokunnan mukaan tavoitteena tuli olla, että sakon muuntamisesta yleensä luovutaan ja että muuntorangaistus tuomitaan vain erityisissä poikkeustapauksissa.

Sakon muuntorangaistuksen määräämättä jättämistä koskevaa säännöstä ehdotettiin muutettavaksi käsiteltäessä yksityishenkilön

velkajärjestelyyn liittyvää hallituksen esitystä etuoikeusjärjestelmän muuttamista koskevaksi lainsäädännöksi (HE 181/1992 vp). Eduskuntakäsittelyn aikana lakivaliokunta (LaVM 13/1992 vp) ehdotti rikoslain 2 luvun 5 §:n 4 momenttia muutettavaksi niin, että tuomioistuimien voisi jättää muuntorangaistuksen määräämättä tai määrätä sen normaalia lyhyemmäksi, jos muuntorangaistuksen määräämistä on pidettävä kohtuuttomana ottaen huomioon sakotetun ilmeinen maksukyvyttömyys tai muu tähän rinnastettava painava syy eikä tärkeä yleinen etu vaadi muuta. Lakivaliokunnan ehdotus hylättiin eduskunnan täysistunnossa.

Oikeusministeriön rikoslakiprojektin johtoryhmä totesi sakkoa, muuntorangaistusta ja rikesakkoa koskevassa ehdotuksessaan (oikeusministeriön lainvalmisteluosaston julkaisu 1/1996), että muuntorangaistuksen uhalla on eräissä tapauksissa merkitystä sakon perinnän tehosteena ja yleisen lainkuuliaisuuden ylläpitäjänä. Ehdotuksen mukaan sakkovankeuteen olisi jatkossa tullut tuomita ne sakkonsa maksamatta jättäneet, joiden kohdalla sakon maksamatta jättäminen osoittaa piittaamattomuutta lain kielloista ja käskyistä. Muuntorangaistukseen olisi voitu tuomita sakotetut, jotka niskoittelevat sakon maksamisessa tai muilla keinoin suunnitelmallisesti estävät sakon täytäntöönpanoa. Muuntorangaistukseen olisi ehdotuksen mukaan tullut voida tuomita myös sakotetut, jotka ammatillisesti syyllistyvät rikoksiin ja jättävät sakot toistuvasti maksamatta. Rikoslakiprojektin ehdotuksen tavoitteena oli vähentää muuntorangaistusten lukumäärä noin kymmenesosaan eli 200—300 tapaukseen vuodessa.

Rikoslakiprojektin johtoryhmän ehdotuksen mukaan piittaamattomuutta arvioitaessa olisi ollut otettava huomioon sakkoon johtaneiden rikosten laatu ja määrä sekä sakon maksamattomuuden syyt. Lisäksi olisi edellytetty, että yleinen lainkuuliaisuus vaatii muuntorangaistuksen määräämistä. Muuntorangaistuksen määrääminen olisi edellyttänyt kokonaisarvioita, jossa otetaan huomioon kaikki edellä mainitut seikat. Alle 18-vuotiaana tehdystä rikoksesta tuomittua sakkoa ei olisi saanut muuntaa vankeudeksi, ellei siihen ole erittäin painavaa syytä.

Ulosotto 2000 –toimikunnan mietinnössä (komiteamietintö 1998:2) viitattiin siihen, että oikeusministeriö oli asettanut työryhmän laatimaan hallituksen esityksen sakkoa, muuntorangaistusta ja rikesakkoa koskeviksi säännöksiksi. Mietinnössä katsottiin, että sakkorangaistuksen täytäntöönpano tulevaisuudessakin kuuluu ulosottoviranomaisille. Mietinnössä esitettiin sakkojen muuntomennettelyn säilyttämistä.

Vuonna 1999 voimaan tullut sakkouudistus (muun ohessa laki rikoslain muuttamisesta, 550/1999, ja laki rangaistusten täytäntöönpanosta annetun lain muuttamisesta, 555/1999) laajensi tuomioistuimen oikeutta jättää sakko tai sen osa muuntamatta. Muuntorangaistus voitiin nyt jättää muuntamatta myös, jos sakkoon johtanut rikos on tehty alle 18-vuotiaana. Samalla syyttäjälle annettiin oikeus jättää tietyin edellytyksin vaatimatta muuntorangaistuksen määräämistä. Uhkasakon muuntosuhdetta muutettiin niin, että markkamääräisenä tuomitun uhkasakon jokoista täyttä sataa markkaa (nykyisin 20 euroa) vastaa yhden päivän vankeus. Samassa yhteydessä säädettiin siitä, että sakkojen perimistä jatketaan, jos muuntorangaistusta ei määrätä.

Vuoden 1999 sakkouudistuksen valmistelun yhteydessä (HE 74/1998 vp) katsottiin, että vankeuden sijasta saattaisi olla järkevää käyttää muuntorangaistuksena jotain sovelia avoseuraamusta, joista kyseeseen tulisi lähinnä yhdyskuntapalvelu. Koska kaikki sakkonsa maksamatta jättäneet eivät halua tai kykene yhdyskuntapalveluun, se ei tulisi kuitenkaan kysymykseen yksinomaisena muuntorangaistuksena. Yhdyskuntapalvelua ei ehdotettu sakkovankeuden vaihtoehdoksi, koska muuntorangaistusten määrä on niin suuri, ettei soveltuvuusselvitysten laatimiseen tarvittavia voimavaroja ollut. Lisäksi katsottiin, että valtaosa vankilaan joutuvista olisi ilmeisesti elämäntapojensa vuoksi yhdyskuntapalveluun soveltumattomia. Kolmantena syynä esitettiin myös muuntorangaistusten lyhyys, minkä vuoksi yhdyskuntapalvelurangaistukset eivät olisi palvelupaikkojen kannalta mielekkäitä.

Sakkouudistusta koskevassa hallituksen esityksessä todettiin, että sakkorangaistuksen täytäntöönpanosta annettuun asetukseen eh-

dotetaan lain voimaan tultua tehtäväksi lisäys, jonka nojalla ulosottomies vastaisuudessa välittäisi syyttäjälle täytäntöönpanokirjojen ohella selvitystä tiedossaan olevista sakon maksamattomuuden syistä. Selvityksen laatiminen olisi hallituksen esityksen mukaan tullut kysymykseen lähinnä tapauksissa, joissa sakotettu tavoitetaan, mutta sakkoa ei saada perityksi sakotetun varattomuuden vuoksi. Selvitys olisi sisältänyt tietoja, jotka ulosottomies normaalien perintätehtävien yhteydessä hankkii. Ulosottomiesten ei olisi tarvinnut ryhtyä mihinkään erityisselvityksiin, jos sakotettua ei normaalien perimistöimien yhteydessä tavoiteta.

Asetukseen ei kuitenkaan otettu säännöstä ulosottomiehen syyttäjälle toimitettavasta selvityksestä. Syynä saattoi olla se, että selvitys olisi saattanut sisältää salassa pidettäviä tietoja, joita koskevasta luovuttamisoikeudesta on säädettävä laissa.

Ulosottolakiin otettiin julkisuuslainsäädännön uudistamisen yhteydessä vuonna 1999 asiaa koskeva 3 luvun 34 g, jonka 1 momentin mukaan ulosottomies saa viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetussa laissa (621/1999) säädetyn salassapitovelvollisuuden estämättä antaa muun ohessa tietoja syyttäväviranomaiselle sakon muuntorangaistuksen harkintaa varten. Ulosottolain uudistamisen yhteydessä vastaava sääntely otettiin vuonna 2003 ulosottolain 3 luvun 70 §:n 1 momentin 3 kohtaan. Sen mukaan ulosottoviranomainen saa yksittäistapauksessa antaa pyydettyä ulosottoviranomaisen asiakirjasta vastaajan tunniste ja -yhteystietoja sekä vastaajan taloudellista asemaa ja toimintaa koskevia tietoja syyttäväviranomaiselle sakon muuntorangaistuksen harkintaa varten.

Vuonna 2002 tuli voimaan uusi laki sakon täytäntöönpanosta (672/2002). Vaikka sen valmistelussa (HE 218/2001 vp) ennen kaikkea pyrittiin lainsäädännön selkeyttämiseen ja ajanmukaistamiseen, eräänä tavoitteena oli tehostaa sakkojen perintää niin, että muuntorangaistusta käytettäisiin vähemmän. Oikeusrekisterikeskukselle annettiin oikeus sakon täytäntöönpanosta annetussa valtioneuvoston asetuksessa (789/2002) tarkemmin säädettyin edellytyksin luopua sakon tai sen maksamatta olevan osan täytäntöönpanosta. Tuomioistuimelle annettiin mahdollisuus lykätä sakon

muuntoasian käsittelyä sakon maksutilanteen selvittämistä varten. Sakkojen ulosottoerinnän tehostamiseksi velkojien maksunsaantijärjestyksestä annettua lakia (1578/1992) muutettiin niin, että sakko ja uhkasakko poistettiin konkurssissa ja ulosotossa viimeksi suoritettavien saatavien joukosta. Sellaisiksi ne olivat tulleet mainitun lain säätämisen yhteydessä. Tässä yhteydessä eivät sen sijaan harkittavana olleet muuntorangaistuksen vaatimisen ja määräämisen edellytyksiin liittyvät kysymykset.

1.3. Selvitysmiesten ehdotukset ja niistä saatu palaute

Oikeusministeriön asettamien selvitysmiesten ehdotus (oikeusministeriön lausuntoja ja selvityksiä 2003:11) jätettiin oikeusministeriölle 15 päivänä toukokuuta 2003. Selvitysmiesten pääehdotus oli, että maksamatta olevaa sakkoa ei muunneta vankeudeksi niissä tapauksissa, joissa sakotettu on ulosotossa todettu tosiasiallisesti varattomaksi eikä yleinen etu erityisesti vaadi muuntamista. Alle 18-vuotiaana tehdyistä rikoksista saatuja sakkoja ei myöskään muunneta vankeudeksi. Varattomuustapauksissa täytäntöönpanosta luovuttaisiin jo ennen oikeuteen haastamista ja tuomioistuinkäsittelyä. Päätöksen toimenpiteistä luopumisesta varattomuustapauksissa tekisi ulosottomies, jolla on parhaiten tiedossa sakotetun edellytykset sakon maksamiseen.

Lisäksi selvitysmiehet ehdottivat sakkovankien lukumäärän vähentämiseksi päiväsakkojen muuntosuhteen muuttamista niin, että kolme päiväsakkoa vastaa yhtä päivää vankeutta. Uhkasakon muuntosuhdetta muutettaisiin siten, että 30 euron rahamäärä vastaa muunnettuna yhden päivän vankeutta. Muuntorangaistuksen vähimmäispituudeksi ehdotettiin 10 päivää ja enimmäispituudeksi 60 päivää sekä usean muuntorangaistuksen täytäntöönpanon enimmäispituudeksi 90 päivää. Uhkasakon muuntorangaistuksen enimmäispituudeksi ehdotettiin 20 päivää.

Sakkovankien määrän vähentämiseksi vankiloissa ja muuntorangaistuksen tarkoituksenmukaiseksi järjestämiseksi ehdotettiin vielä, että päihdeongelmaiset muuntorangaist-

tukseen tuomitut suorittavat pääosan rangaistuksesta pähdehuollon palveluissa.

Selvitysmiehet perustelivat ehdotuksiaan oikeudenmukaisuusnäkökohdilla. Heidän mukaansa oikeudenmukaisuus on perustuslain 1 §:n perusteella keskeinen arvolähtökohta. Rikosoikeudellisessa järjestelmässä oikeudenmukaisuus edellyttää muun ohessa suhteellisuusperiaatteen, yhdenvertaisuusperiaatteen ja kohtuullisuuden noudattamista sekä oikeusturvanäkökohtien huomioon ottamista. Sakko on varallisuusrangaistus, eivätkä varattomuuden perusteella maksamatta jäävät sakot saisi johtaa varallisuusrangaistusta ankarampaan seuraamukseen.

Lisäksi ehdotusten perusteluissa todetaan, että suurin osa sakkovangeista on vakavasti pähdeongelmaisia, asunnottomia ja varattomia. Sakon vankeudeksi muuntamisella ei ole yleis- tai erityisestävää vaikutusta tällaisiin sakotettuihin.

Selvitysmiesten ehdotuksista saatiin lausunto 40 taholta. Lausunnonantajista ministeriöt ja tutkimuslaitokset suhtautuivat myönteisimmin selvitysmiesten ehdotuksiin. Myös vankiloiden lausunnoissa ehdotuksiin suhtauduttiin myönteisesti joitakin poikkeuksia lukuun ottamatta. Muiden lausunnonantajien kanta sekä pääehdotukseen että sitä täydentäviin ehdotuksiin vaihteli perusteineen. Yleisesti ottaen kielteisimmin ehdotuksiin suhtautuivat syyttäjät, tuomioistuimia ja ulosottoa edustavat lausunnonantajat.

2. Nykytila

2.1. Lainsäädäntö

Sakon täytäntöönpanosta ja muuntorangaistuksen määräämiseen liittyvästä menettelystä säädetään sakon täytäntöönpanosta annetussa laissa, jäljempänä *sakon täytäntöönpanolaki* ja asetuksessa, jäljempänä *sakon täytäntöönpanoasetus*, erityisesti niiden 2 ja 3 luvussa. Rikoslain (39/1889) 2 a luvun 5—7 §:ssä säädetään muutosuhteista, muuntorangaistuksen pituudesta, sakon tai sen osan muuntamatta jättämisestä sekä uhkasakon muuntamatta jättämisestä. Rangaistusten täytäntöönpanosta annettua lakia sovelletaan sakon muuntorangaistuksen suorittamiseen. Sakon täytäntöönpanolainsäädännöllä pyri-

tään eri vaiheissa siihen, että muuntorangaistusmenettelyyn ja muuntorangaistuksen täytäntöönpanoon ei jouduttaisi.

2.1.1. Perintä ennen muuntorangaistuksen määräämismenettelyyn ryhtymistä

Sakon määrännyt viranomainen ja rangaistusvaatimuksen antava virkamies varaavat sakotetulle tilaisuuden maksaa sakko. Sakotetulla on oikeus maksaa sakko jo ennen seuraamusta koskevan ratkaisun täytäntöönpanokelpoiseksi tulemista. Tilaisuuden varaamisen jälkeen ja sakon tultua täytäntöönpanokelpoiseksi sakon perinnästä huolehtivalla Oikeusrekisterikeskuksella ja sen saattua asian ulosottoon ulosottomiehellä on pääsääntöisesti velvollisuus kehottaa sakotettua maksamaan sakko lyhyessä määräajassa. Kehotusta ei tarvitse kuitenkaan antaa, jos sitä voidaan pitää aikaisemman täytäntöönpanon johdosta tai muusta syystä ilmeisen tarpeettomana tai jos täytäntöönpano saattaisi vaarantua.

Sakon täytäntöönpanossa sallitaan myös osasuoritus. Ulosoton kautta kertyneitä varoja jaettaessa sakko kuuluu velkojien maksusaantijärjestyksestä annetun lain 2 §:n mukaisen velkojien yhtäläisen maksusaantioikeuden piiriin. Se ei siis ole etuoikeutettujen eikä viimeksi suoritettavien saatavien joukossa. Ulosotossa sakoille kertyneet varat on käytettävä ensisijaisesti vankeudeksi muunnettavissa olevan sakon maksamiseen. Lisäksi kohdentamisessa maksu on osoitettava ensisijaisesti aikaisemmin määrätylle sakolle.

Jos sakotettu ei esimerkiksi sairauden tai työttömyyden vuoksi kykene maksamaan sakkoa heti kokonaan, perinnän vaiheesta riippuen Oikeusrekisterikeskus tai ulosottomies voi myöntää maksuaikaa. Jos maksuaika ylittää yhden vuoden on lisäksi laadittava maksusuunnitelma. Oikeusrekisterikeskus etsintäkuuluttaa sakotetun, jos sakkoa ei saada ulosottoin perityksi ja jos sakotetun olinpaikka on tuntematon tai hänen voidaan olettaa pakoilevan perintätoimenpiteitä.

Oikeusrekisterikeskus saa luopua täytäntöönpanosta, jos sakko tai sen maksamatta oleva osa on pienempi kuin 10 euroa. Rikos-

lain 8 luvun 11 §:n mukaan sakkorangaistus raukeaa viiden vuoden kuluttua lainvoiman saaneen tuomion antamispäivästä. Jos muuntorangaistus on määrätty, on sakotetulla oikeus mainitun vanhentumisajan kuluttuakin maksaa sakko niin kuin siitä erikseen säädetään.

Kaikkia kokonaan tai osittain maksamatta jääneitä sakon täytäntöönpanolain ja –asetuksen mukaisessa järjestyksessä perittäviä sakkoja ei voida muuntaa vankeudeksi. Rikoslain 9 luvun 10 §:n mukaan yhteisö-sakosta ei saa määrätä muuntorangaistusta. Rikesakon muuntaminen kielletään rikesakko-menettelystä annetun lain (66/1983) 18 §:ssä ja järjestyksessä rikoksesta tuomitun sakon muuntaminen järjestyksessä (612/2003) 16 §:n 2 momentissa. Muut vankeudeksi muuntamista koskevat kiellot sisältyvät sotilaskurinpitolain (331/1983) 45 §:n 1 momenttiin (kurinpitosaakko), Suomen ja muiden pohjoismaiden välisestä yhteistoiminnasta rikosasioissa annettujen tuomioiden täytäntöönpanossa annetun lain (326/1963) 3 §:ään (sakko) ja rikoslain 2 a luvun 6 §:n 3 momenttiin (sakon korotus). Lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan päätöksen täytäntöönpanosta annetun lain (619/1996) 26 §:n mukaan sen lain nojalla maksettavaksi tuomitusta uhkasakosta ei saa määrätä muuntorangaistusta, elleivät erittäin painavat syyt sitä vaadi.

2.1.2. *Muuntorangaistuksen määräämis-* *menettely*

Poliisi haastaa tavatessaan etsintäkuulutetun muuntorangaistuksen määräämistä koskevaan oikeudenkäyntiin. Muuten sakotettu on haastettava muuntorangaistuksen määräämistä koskevaan oikeudenkäyntiin, jos vankeudeksi muunnettavissa olevaa täytäntöönpanokelpoista sakkoa ei saada täysimääräisesti häneltä perityksi eikä ilmene syytä jatkaa kysymyksessä olevan sakon perintää. Haastamista ei saa suorittaa, jos maksuvelvollinen on suorittamassa asevelvollisuutta, on reservin kertausharjoituksessa tai palveluksessa aseettomana tai siviilipalvelusmiehenä taikka jos hänelle on myönnetty yksityishenkilön velkajärjestelystä annetun lain

(57/1993) mukainen velkajärjestely. Maksuvelvollisen kutsuu muuntorangaistuksen määräämistä koskevaan oikeudenkäyntiin haastemieslain (505/1986) 1 §:ssä mainittu virkamies (esimerkiksi haastemies tai avustava ulosottomies) tai 6 §:ssä mainittu virkamies (esimerkiksi poliisimies tai vankilan virkamies) antamallaan haasteella.

Maksuvelvolliselle on haastamisen yhteydessä ilmoitettava mahdollisuudesta maksamalla suorittaa se sakko, josta hänet haastetaan muuntorangaistuksen määräämistä koskevaan oikeudenkäyntiin. Samalla hänelle on tilisiirtolomakkeella tai muulla vastaavalla tavalla annettava sakon maksamista varten tarvittavat tiedot. Asian käsittelypäivä on haastamisen yhteydessä määrättävä siten, että sakotetulle jää ennen oikeudenkäyntiä vähintään kuukausi aikaa maksaa muunnettavana oleva sakko.

Muuntorangaistuksen määräämistä koskevaan oikeudenkäyntiin haastamisen suorittaneen virkamiehen on ilmoitettava haastamisesta viralliselle syyttäjälle ja Oikeusrekisterikeskukselle. Suoritettuaan haastamisen muuntorangaistuksen määräämistä koskevaan oikeudenkäyntiin ulosottomies toimittaa tietojärjestelmästä viralliselle syyttäjälle muuntorangaistuksen määräämistä varten sakkoa ja sen maksutilannetta koskevat tiedot. Jos haastamisen on suorittanut muu haastamiseen oikeutettu virkamies, tiedot syyttäjälle toimittaa Oikeusrekisterikeskus. Ulosottolain 3 luvun 70 §:n 1 momentin 3 kohdan mukaan ulosottoviranomainen saa lisäksi yksittäistapauksessa antaa pyydettyä ulosottoviranomaisen asiakirjasta vastaajan tunnistetietoja ja yhteystietoja sekä vastaajan taloudellista asemaa ja toimintaa koskevia tietoja syyttäväviranomaiselle muuntorangaistuksen harkintaa varten. Syyttäjä saattaa muuntorangaistuksen määräämistä koskevan asian vireille käräjäoikeudessa toimittamalla sinne muuntorangaistusvaatimuksen sekä ulosottomieheltä tai Oikeusrekisterikeskuksesta saamansa sakkoa ja sen maksutilannetta koskevat tiedot.

Virallinen syyttäjä saa sakon täytäntöönpanolain 28 §:n mukaan jättää vaatimatta muuntorangaistuksen määräämistä maksamattoman sakon sijaan, jos

- 1) sakkoon johtanutta rikosta sen haitalli-

suus huomioon ottaen on kokonaisuutena arvostellen pidettävä vähäisenä eikä rikoksesta ole säädetty ankarampaa rangaistusta kuin sakkoa,

2) sakkoon johtanut rikos on tehty alle 18-vuotiaana eikä rikoksesta ole säädetty ankarampaa rangaistusta kuin sakkoa tai vankeutta enintään kuusi kuukautta tai

3) muuntorangaistusta on pidettävä kohtuuttomana tai tarkoituksettomana ottaen huomioon maksuvelvollisen henkilökohtaiset olosuhteet, rikoksesta hänelle aiheutuneet muut seuraukset, sosiaali- ja terveydenhuollon toimet tai muut seikat, eikä tärkeä yleinen etu muuta vaadi.

Lisäksi syyttäjä voi rikoslain 2 a luvun 7 §:ssä (tuomioistuimen oikeus jättää määräämättä muuntorangaistus uhkasakosta) tai lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan päätöksen täytäntöönpanosta annetun lain 26 §:ssä mainituilla perusteilla jättää vaatimatta muuntorangaistuksen määräämistä maksamattoman uhkasakon sijaan, jollei tärkeä yleinen etu muuta vaadi.

Sakotettu haastetaan muuntorangaistuksen määräämistä koskevaan oikeudenkäyntiin uhalla, että asia voidaan ratkaista hänen poisolostaan huolimatta. Maksuvelvollinen voi ennen asian käsittelyä toimittaa kirjallisen vastineen mahdollisine selvityksineen tuomioistuimen kansliaan. Muuntorangaistusvaatimuksen esittää virallinen syyttäjä. Muuntorangaistuksen määräämistä koskeva asia käsitellään rikosasioiden oikeudenkäynnistä voimassa olevassa järjestyksessä eli oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain (689/1997) mukaisesti, jollei sakon täytäntöönpanolaissa toisin säädetä. Tuomioistuin voi lykätä muuntorangaistuksen määräämistä koskevan asian varatakseen sakotetulle tilaisuuden vankeudeksi muunnettavaksi vaaditun sakon maksamista varten. Asian käsittelyä voidaan lykätä myös sakon maksutilanteen selvittämistä varten.

2.1.3. Muuntamatta jättäminen ja muuntorangaistuksen pituus

Maksamatta olevan sakon sijasta on lähtökohtaisesti määrättävä muuntorangaistuksena vankeutta. Perimättä jäänyt maksamaton uh-

kasakko on myös muunnettava vankeudeksi. Tuomioistuin voi kuitenkin rikoslain 2 a luvun 6 §:n mukaan jättää sakon muuntorangaistuksen määräämättä, jos

1) sakkoon johtanutta rikosta sen haitallisuus huomioon ottaen on kokonaisuutena arvostellen pidettävä vähäisenä,

2) sakkoon johtanut rikos on tehty alle 18-vuotiaana tai

3) muuntorangaistusta on pidettävä kohtuuttomana tai tarkoituksettomana ottaen huomioon sakotetun henkilökohtaiset olosuhteet, rikoksesta hänelle aiheutuneet muut seuraukset, sosiaali- ja terveydenhuollon toimet tai muut seikat.

Tuomioistuin voi lisäksi jättää maksamattoman uhkasakon sijasta tuomittavan muuntorangaistuksen määräämättä, jos

1) päävelvoitetta on kokonaan tai osaksi noudatettu tai

2) muuntorangaistusta on pidettävä kohtuuttomana tai tarkoituksettomana ottaen huomioon velvoitetun henkilökohtaiset olosuhteet, päävelvoitteen noudattamatta jättämisestä hänelle aiheutuneet muut seuraukset tai muut seikat.

Muuntorangaistuksen määräämisessä kahta maksamatta olevaa päiväsakkoa vastaa yhden päivän vankeus. Jos muunnettavien päiväsakkojen lukumäärä on pariton, yhtä päiväsakkoa ei muunneta. Jos päiväsakosta on maksettu vain osa, katsotaan päiväsakko maksamatta olevaksi. Euromääräisenä tuomitun uhkasakon jokaista täyden 20 euron määrää vastaa muuntorangaistusta määrättäessä yhden päivän vankeus. Samalla kertaa muunnettavista sakoista määrätään vain yksi muuntorangaistus, jolloin uhkasakko rinnastetaan sakkoon.

Muuntorangaistuksen pituus on vähintään neljä päivää ja enintään 90 päivää. Tuomioistuin voi niillä perusteilla, joilla se voi jättää muuntorangaistuksen määräämättä, määrätä muuntorangaistuksen säädettyä lyhyemmäksi, kuitenkin vähintään neljäksi päiväksi.

2.1.4. Maksaminen muuntorangaistuksen määräämisen jälkeen ja muuntorangaistuksen täytäntöönpano

Muuntorangaistus raukeaa, jos muuntoran-

gaistukseen tuomittu ennen muuntorangeistuksen suorittamisen aloittamista maksaa muunnetuista sakoista suorittamatta olevan rahamäärän kokonaan. Jos täytäntöön pantavana on useita muuntorangeistuksia, tuomittulla on oikeus maksaa sakkonsa kokonaan yhdenkin muuntorangeistuksen osalta, jolloin se muuntorangeistus raukeaa. Oikeusrekisterikeskus lähettää muuntorangeistukseen tuomitulle maksukehotuksen vielä muuntorangeistuksen tuomitsemisen jälkeenkin, vaikka laki ei siihen velvoitakaan.

Rangaistuslaitokseen muuntorangeistuksen täytäntöönpanoa varten saapuneella on oikeus rangaistusten täytäntöönpanosta annetun lain 2 luvun 1 d §:n mukaan maksaa muunnetuista sakoista maksamatta oleva koko rahamäärä vielä saapumispäivän jälkeisenä viitena sellaisena arkipäivänä, jona valtion virastoissa yleensä työskennellään. Usean muuntorangeistuksen ollessa täytäntöön pantavana tällainen oikeus on yhdenkin muuntorangeistuksen osalta. Osasuoritukset eivät siis ole enää mahdollisia muuntorangeistuksen määrittämisen jälkeen.

Kun muuntorangeistuksen määräämistä koskeva ratkaisu on tullut lainvoimaiseksi tai on pantavissa täytäntöön kuten lainvoimainen tuomio, Oikeusrekisterikeskuksen on haittava muuntorangeistuksen täytäntöönpanoa ulosottomieheltä. Jos muuntorangeistukseen tuomitun olinpaikka on tuntematon tai hänen voidaan olettaa pakoilevan täytäntöönpanoa, muuntorangeistuksen täytäntöönpanoon ryhtymisessä voidaan käyttää hyväksi etsintäkuulutusta.

Ulosottomiehen on ennen muuntorangeistuksen täytäntöönpanoa tiedusteltava tuomitulta, onko hän suorittamassa asevelvollisuutta, reservin kertausharjoituksessa tai palveluksessa aseettomana tai siviilipalvelusmiehenä, onko hänelle myönnetty yksityishenkilön velkajärjestelystä annetun lain mukainen velkajärjestely, onko hän hoidettavana tai sijoitettuna rangaistusten täytäntöönpanosta annetun lain 2 luvun 1 e §:ssä tarkoitettussa laitoksessa tai onko hän viimeisten kolmen kuukauden aikana ollut sellaisessa laitoksessa. Muuntorangeistuksen ehdoton täytäntöönpanokiello on edellä mainitun armeijan palveluksessa olemisen osalta säädetty asevelvollisuuslain (452/1950) 43 §:ssä, velka-

järjestelyn osalta yksityishenkilön velkajärjestelystä annetun lain 18 §:n 3 momentissa ja parhaillaan jatkuvan laitoksessa olemisen osalta rangaistusten täytäntöönpanosta annetun lain 2 luvun 1 e §:n 1 ja 3 momentissa. Mainituissa tapauksissa ulosottomiehen on myönnettävä muuntorangeistuksen täytäntöönpanon lykkäys viran puolesta.

Ulosottomiehen on muuntorangeistukseen tuomitun pyynnöstä lykättävä muuntorangeistuksen täytäntöönpanoa, jos muuntorangeistukseen tuomittu on ollut kolmen viimeisen kuukauden aikana rangaistusten täytäntöönpanosta annetun lain 2 luvun 1 e §:ssä tarkoitettussa laitoksessa eli päihdyttävien aineiden väärinkäyttäjien huollosta annettujen säännösten nojalla hoidettavana huoltolassa tai muussa sitä vastaavassa hoitolaitoksessa taikka lastensuojelua koskevan lainsäädännön nojalla lastensuojelulaitokseen sijoitettuna. Oikeus saada pyynnöstä lykkäystä mairitun laitoksessa olemisen vuoksi ei ole poikkeuksen. Jotta muuntorangeistukseen tuomitun oikeudella saada lykkäystä jo päättyneen edellä mainitun laitoshoidon tai sijoituksen perusteella olisi käytännön merkitystä, ulosottomiehen on ilmoitettava tuomitulle sellaisesta mahdollisuudesta.

Rangaistusten täytäntöönpanosta annetun lain säännösten nojalla muuntorangeistuksen täytäntöönpanon lykkäystä voidaan lisäksi myöntää myös muissa 2 luvussa säädettyissä tapauksissa kuin 1 e §:n mukaisissa. Lykkäystä voidaan myöntää raskaana olevalle naiselle (2 luvun 1 b §:n 4 momentti), välittömästi tapahtuvan täytäntöönpanon aiheuttaessa poikkeuksellisia ja huomattavia merkityksiä tai vaikeuksia (2 luvun 1 c §) tai toista rangaistusta suorittavalle sakon maksamista varten (2 luvun 1 d §:n 5 momentti).

Sakon muuntorangeistuksen täytäntöönpanoon sovelletaan laissa säädettyjä poikkeuksia lukuun ottamatta vankeusrangaistuksen täytäntöönpanoa koskevia säännöksiä.

Sakkovankien vankiloihin sijoittamisen perusteet ovat samanlaiset kuin vankeusvankien. Määräviä tekijöitä ovat tuomitun kotipaikka ja rangaistuksen pituus.

Rangaistusten täytäntöönpanosta annetun lain 2 luvun 1 a §:n 1 momentin mukaan, jos tuomitun on rangaistuslaitoksessa samalla kertaa suoritettava useampia määräaika-

vankeusrangaistuksia, joita ei ole toisiinsa yhdistettävä tai joista ei ole muodostettava yhteistä vankeusrangaistusta, ja niiden ohella tai erikseen sakon muuntorangaistuksia, rangaistuslaitoksen johtajan on laskettava ne yhteen täysin määrin. Sakon muuntorangaistuksen yhteenlaskettu aika ei saa olla pitempi kuin satakaksikymmentä päivää. Kun vankeusrangaistus ja sakon muuntorangaistus on laskettu yhteen, tuomitun on katsottava ensin suorittavan muuntorangaistuksen. Kesken vankeusrangaistuksen täytäntöönpanon täytäntöön pantavaksi tuleva sakon muuntorangaistus katkaisee vankeusrangaistuksen suorittamisen.

Rangaistusten täytäntöönpanosta annetun lain 2 luvun 3 d §:n mukaan luotettavaksi katsottava vanki, jolla on päihdeongelma tai jolla voidaan olettaa olevan erityisiä vaikeuksia selviytyä vapaudessa, voidaan sijoittaa määräajaksi rangaistuslaitoksen ulkopuoliseen yksikköön, jossa hän osallistuu päihdehuoltoon tai hänen selviytymismahdollisuuksiaan parantavaan muuhun tavoitteelliseen toimintaan.

Sakon muuntorangaistuksesta ei voida päästä ehdonalaiseen vapauteen, eikä sakon muuntorangaistusta oteta huomioon harkittaessa kysymystä ehdonalaiseen vapauteen päästämisestä. Rikoslain 8 luvun 9 §:n 3 momentin mukaan sakon muuntorangaistus raukeaa, jollei sen täytäntöönpano ole alkanut kolmessa vuodessa lainvoiman saaneen tuomion antamispäivästä.

2.2. Sakon muuntorangaistuksen määrääminen ja täytäntöönpano käytännössä

Vuonna 2003 tuomittiin yhteensä 267 674 vankeudeksi muunnettavissa olevaa sakkoa. Noin 60 prosenttia sakoista maksettiin ilman maksukehotusta tai viimeistään kahden viikon kuluessa Oikeusrekisterikeskuksen maksukehotuksen saamisesta. Säännönmukaisesti yli 90 prosenttia sakoista maksetaan ennen kuin syyttäjät vie asian käräjäoikeuteen muuntorangaistuksen määräämistä varten. Sakotetulla on tuomioistuimen muuntopäätöksen jälkeenkin mahdollisuus maksaa sak-

konsa. Noin puolitoista prosenttia määrättyistä sakoista suoritetaan lopulta vankeutena.

Ajankäytön mukaan rikosasioiden käsitellyn kokonaiskustannukset olivat vuonna 2004 noin 40 miljoonaa euroa. Näistä sakon muuntorangaistuksiin arvioidaan kohdistuvan noin 600 000 euron kustannukset. Sakkovankien aiheuttamat vankeinhoidon muuttuvat kustannukset olivat 1,4 miljoonaa euroa vuonna 2003. Ulosottolaitoksen kustannukset muuntorangaistuksista ovat noin 1,1 miljoonaa euroa ja Oikeusrekisterikeskuksen noin 90 000.

Sakon muuntorangaistuksista syyttäjille ja poliiseille aiheutuvia kustannuksia ei ole erikseen selvitetty. Poliisille ei muuntorangaistuksista aiheutune merkittäviä kustannuksia, koska sakkonsa maksamatta jättäneitä etsintäkuulutettuja henkilöitä ei yritetä erikseen tavoittaa. Yksittäisen muuntovaatimuksen syyttäjälle aiheuttama työmäärä on vähäinen, mutta tapausten suuren määrän vuoksi muuntomenettelyllä on merkitystä syyttäjien työajan käytössä.

2.2.1. Sakkovankien määrä

Sakkovankien lukumäärä on vaihdellut huomattavasti viime vuosikymmeninä. Määrään vaikuttavia tekijöitä ovat olleet lainsäädännölliset ratkaisut, erityisesti alkoholi- ja kriminaalipoliittiset ratkaisut, sekä yhteiskunnan yleiset taloudelliset suhdanteet.

Vuonna 1960 vankiloihin tuli lähes 10 000 sakkovankia. Tämän jälkeen 1960-luvun lainsäädäntöuudistuksilla sakkovankien lukumäärä laski huomattavasti. Vuoden 1969 lopussa heitä oli vankiloissa 20. Seuraavina vuosikymmeninä sakkovankien lukumäärä alkoi nousta ja 1980-luvulla vankiloihin tuli vuosittain 1 200—1 800 sakkovankia. Viime vuosikymmenten huippu saavutettiin pääasiallisesti taloudellisen laman seurauksena vuonna 1993, jolloin lähes 3 000 sakkovankia saapui suorittamaan rangaistustaan.

Sakkovankien lukumäärä väheni 1990-luvun lopussa alle puoleen edellä mainitusta määrästä, mutta on lähtenyt uuteen nousuun viime vuosina. Vuonna 2003 sakon muuntorangaistusta saapui suorittamaan 2 223 henkilöä.

Sakkovankeja oli päivittäin keskimäärin 102 vuonna 1998 mutta vuonna 2003 jo 198. Maaliskuussa 2004 sakkovankien päivittäinen määrä oli jo noussut 207:een. Vuonna 2004 sakkovankeja saapui vankilaan yhteensä 867. Vuonna 2004 ulosoton uuden valtakunnallisen tietojärjestelmän käyttöön ottamiseen liittyvät ongelmat vähensivät täytäntöönpanoon tulevia muuntorangaistuksia, minkä vuoksi vuoden 2004 lukumäärät eivät ole vertailukelpoisia aikaisempien vuosien kanssa. Sakkovankien määrän kehitys käy ilmi taulukosta 1.

Taulukko 1. Rangaistuslaitokseen tulleet sakkovangit, heidän määränsä keskimäärin päivässä sekä sakkovankien prosentuaalinen osuus kaikista vangeista vuosina 1990—2004.

Vuosi	Saapunut vapaudetta	Keskimäärin päivässä	Sakkovankien prosentuaalinen osuus
1990	1 556	95	2,8
1991	2 016	137	4,0
1992	2 557	189	5,4
1993	2 944	245	7,2
1994	2 661	221	6,7
1995	2 273	173	5,3
1996	1 703	132	4,1
1997	1 671	119	4,0
1998	1 318	96	3,4
1999	1 391	102	3,7
2000	1 581	121	4,2
2001	1 698	149	4,8
2002	2 156	190	5,5
2003	2 223	198	5,5
2004	867	81	2,3

Nämä lukumäärät koskevat pelkästään sakon muuntorangaistusta suorittavia vankeja. Vuonna 2003 tutkinta- ja vankeusvankeja, jotka suorittivat myös sakon muuntorangaistusta oli 1 261. Ulosoton tietojärjestelmää koskevien ongelmien poistuttua on ennakoitavissa väliaikainen poikkeuksellisen suuri sakkovankien määrä, vaikka muuntorangaistusten saattamista täytäntöönpanoon pyritäänkin tasaamaan. Tietojärjestelmään liittyvät ongelmat näkyvät vielä vuoden 2005 luvuissa. Huhtikuun 1 päivänä 2005 sakkovan-

keja oli 140.

2.2.2. Sakkovankien taustatietoja

Sakkovankien yleisimpiä rikoksia ovat varkausrikokset, lähinnä näpistyksset. Neljäsosalla sakkovangeista on huumausainerikos pää- tai sivurikoksena. Sakkovangeilla on runsaasti esteettömästä poissaolosta oikeudessa tuomittuja uhkasakkoja samoin kuin liikenne rikoksista tulleita sakkoja. Sakot ovat suuruudeltaan keskimäärin 1 260 euroa mukaan luettuna uhkasakot. Alle 400 euron suuruisiksi sakot jäävät 12 prosentilla sakkovangeista.

Huomattava osa sakon muuntorangaistuksista on lyhyitä. Vuonna 2003 pelkän sakon muuntorangaistuksen loppuun suorittaneiden rangaistuksista noin kolmasosa oli enintään 10 päivän ja noin 60 prosenttia enintään 30 päivän mittaisia. Toisaalta noin 20 prosenttia näistä rangaistuksista oli yli 60 päivän mittaisia, mikä pitää muuntorangaistuksen pituuden keskiarvon kohtuullisen korkeana. Selviytymien mukaan muuntorangaistusten keskimääräinen pituus on lähes kaksinkertaistunut vuodesta 1988 vuoteen 2003, kun käytetään vertailuperusteena toisiaan vastavia poikkileikkausaineistoja. Niiden mukaan muuntorangaistuksen keskimääräinen pituus oli 40 päivää vuonna 1988 ja 73 päivää vuonna 2003. Poikkileikkausaineistossa muuntorangaistukset ovat pidempiä ja muunnettujen sakkojen summat suurempia kuin koko vuoden aineistossa.

Noin 90 prosenttia sakkovangeista on miehiä. Iältään sakkovangit eivät mainittavasti eroa muista vangeista. Sen sijaan siviilisäädyn suhteen poikkeamaa on sikäli, että sakkovangeista huomattavan harva on naimisissa. Yhdeksän kymmenestä sakkovangista on suorittanut peruskoulun. Sen jälkeinen ammattikoulutus puuttuu kuitenkin joka toiselta. Sakkovankien koulutustausta on merkittävästi huonompi kuin vastaavan ikäisen miespuolisen väestön keskimääräinen koulutustausta.

Joka toisen sakkovangin työhistoria on vähäinen tai puuttuu kokonaan. Noin 90 prosenttia sakkovangeista ei ole ollut työssä muuntorangaistuksen täytäntöönpanon alkessa. Sakkovankien työllisyystilanne on huonontunut viimeisen 10 vuoden aikana. Heidän toimeentulonsa on pääasiassa tulonsiirto-

jen eli eläkkeen, työttömyyskorvauksen tai toimeentulotuen varassa. Sakkovangeille on ominaista myös hallitsematon velkaantuneisuus. Sakon muuntorangaistusta suorittaneista joka neljäs oli ollut ennen muuntorangaistuksen alkua täysin vailla asuntoa.

Useamman kuin kahden kolmesta sakkovangista on arvioitu olevan päihdyttävien aineidenongelmakäyttäjiä. Noin 60 prosentilla sakkovangeista arvioidaan olevan alentunut tai heikko työ- ja toimintakyky. Joka viiden sakkovangin psyykinen ja fyysinen kunto on niin huono, että heidän sijoittamisensa vankila-aikana työhön tai muuhun toimintaan ei ole tämän vuoksi mahdollista.

Sakkovankien vaikeista ongelmista seuraavat odotettavissa olevan eliniän alhaisuus ja joutuminen uudelleen vankilaan. Erään tutkimuksen mukaan 45 prosenttia sakkovangeista oli kuollut 10–11 vuoden kuluttua sakkovankeusajankohdasta. Sakkovankien olleiden keskimääräinen elinikä on 54 vuotta. Myös palaaminen vankilaan on yleistä. Niistä sakkovangeista vapautuneista, jotka olivat olleet elossa yli vuoden vapautumisestaan, oli 70 prosenttia joutunut suorittamaan uutta sakkovankeutta ja 46 prosenttia vankeusrangaistusta. Tyypillistä oli lukuisien uusien rangaistusten kasautuminen näille henkilöille.

2.2.3. Sakon muuntorangaistuksen täytäntöönpano vankilassa

Sakon muuntorangaistusta suorittavat vangit sijoitetaan vankiloihin samoin perustein kuin vankeusvangit. Huomioon otettavia tekijöitä ovat tällöin tuomitun kotipaikka ja rangaistuksen pituus. Myös harkittaessa sakkovangin pääsyä avolaitokseen arviointi perustuu tavanomaisiin avolaitokseen määrittämiseen liittyviin edellytyksiin ja tekijöihin, joita ovat todennäköisyys sopeutua avolaitosoloihin, terveydentila sekä sitoutuminen päihhteettömyyteen. Sakkovankien rangaistuksen lyhyys on usein avolaitossijoituksen esteenä, sillä nykyisin alle 30 päivän pituisia rangaistuksia ei pääsääntöisesti määrätä suoritettavaksi avolaitoksessa.

Useat sakkovangit ovat fyysisesti ja psyykkisesti huonokuntoisia, päihdeongelmaisia, työttömiä ja asunnottomia. Muuntorangaistuksen täytäntöönpano käynnistyy usein ilman, että vankilaan saapuvalla henkilölle tehdään rangaistusajan suunnitelma. Täytäntöönpanon alkuvaiheessa vankeinhoitoviranomaisten toimenpiteet painottuvatkin sakkovangin terveydentilan kohentamiseen. Vangille tehtävän tulotarkastuksen yhteydessä arvioidaan hänen mahdollinen päihteiden käyttönsä. Vangin terveydentilan sen sallissa aloitetaan mahdollinen ja tarkoituksenmukaiseksi todettu päihdevieroitusohje. Koska sakkovankien ongelmat edellyttävät vahvaa terveydenhuollollista panostusta, sakkovankien vastaanottavien vankiloitten terveydenhuolto- ja päihdehuoltopalveluiden järjestämismahdollisuuksien tulee olla riittävät.

Sakkovangit eivät olennaisesti poikkea muista moniongelmaisista päihdehuollon palveluiden tarvisijoista. Päihdehoitoon erityishoidon ohella he tarvitsevat psykososiaalista tukea, valmennusta arkielämään ja itsenäisen asumisen opettelua. Vankeinhoitolaitoksen mahdollisuudet järjestää päihdehuollon palveluita ovat rajalliset. Vuodesta 1999 lukien on rangaistusten täytäntöönpanosta annetun lain 2 luvun 3 d §:n 1 momentin mukaan ollut mahdollista sijoittaa luotettavaksi katsottava päihdeongelmainen vanki määräajaksi rangaistuslaitoksen ulkopuoliseen laitokseen päihdehuoltoon. Tällainen sijoitus on osa vankeusrangaistuksen täytäntöönpanoa. Vangin valvonnasta ulkopuolisen sijoituksen aikana vastaa vankila.

Pääsääntöisesti sakkovangit eivät ole karkaamisalttiita eivätkä erityisesti vaaranna lähtöjärjestystä tai –turvallisuutta. Näin ollen he eivät juurikaan edellytä suljetun vankilan turvallisuustasoa. Koska lyhyitä tuomioita suorittavien ja usein myös toimintakyvyttömiä vankien sijoittaminen avolaitoksiin on käytännössä ongelmallista, sakon muuntorangaistukset suoritetaan pääosin suljetuissa vankiloissa. Suomessa on tällä hetkellä vain yksi nimenomaan sakkovangeille tarkoitettu vankilosasto, jonka palveluissa ja turvallisuustasossa on pyritty ottamaan huomioon sakkovankien tarpeet. Tämä osasto sijaitsee Jokelan vankilassa.

Pääsääntöisesti sakkovangit eivät ole karkaamisalttiita eivätkä erityisesti vaaranna lähtöjärjestystä tai –turvallisuutta. Näin ollen he eivät juurikaan edellytä suljetun vankilan turvallisuustasoa. Koska lyhyitä tuomioita suorittavien ja usein myös toimintakyvyttömiä vankien sijoittaminen avolaitoksiin on käytännössä ongelmallista, sakon muuntorangaistukset suoritetaan pääosin suljetuissa vankiloissa. Suomessa on tällä hetkellä vain yksi nimenomaan sakkovangeille tarkoitettu vankilosasto, jonka palveluissa ja turvallisuustasossa on pyritty ottamaan huomioon sakkovankien tarpeet. Tämä osasto sijaitsee Jokelan vankilassa.

2.3. Kansainvälinen vertailu

Oikeusjärjestelmien suurten erojen vuoksi kansainvälinen vertailu on rajattu Ruotsiin, Norjaan ja Tanskaan.

Ruotsi

Ruotsin keskeinen sakkojen perintää ja muuntamista koskeva sääntely on sakon täytäntöönpanolaissa ja –asetuksessa (bötesverkställighetslag 1979:189 ja bötesverkställighetsförordning 1979:197). Sakkojen pakkoperinnästä huolehtivan ulosottoviranomaisen eli kruununvoudin toimintaa koskevaa sääntelyä on sakkojen perintään liittyen lisäksi valtion saatavien perinnästä annetussa laissa (lag om indrivning av statliga fordringar 1993:891).

Ruotsissa päivä-, raha- ja järjestyssakot voidaan lainsäädännön mukaan pääsääntöisesti muuntaa vankeudeksi. Muuntorangaistusta ei saa muun ohessa määrätä silloin, kun sakko on tuomittu rikoksista, jotka tuomion mukaan on tehty vakavassa psyykkisessä häiriötilassa. Lisäksi erityislaeissa on säännöksiä, joiden mukaan niiden lakien perusteella määrättyjä sakkoja ei voida muuntaa vankeudeksi.

Sakkojen vapaaehtoiset maksut tulevat poliisille. Jos sakotettu ei maksa sakkoa vapaaehtoisesti, perintä siirretään kruununvoudille. Asiaa ei tarvitse saattaa ulosottoviranomaiselle, jos saatava jää alle 100 kruunun ja jos yleiset syyt eivät vaadi pakkoperintää. Kruununvoudilla on laajat valtuudet tällaisen ulosottoasian käsittelyssä. Ulosottoviranomainen voi myöntää lykkäystä esimerkiksi silloin, jos sen voi olettaa olevan yleisen edun mukaista tai jos se on perusteltua sakotetun henkilökohtaisten olosuhteiden perusteella. Lykkäyksen ehdoksi voidaan asettaa maksujen suorittaminen erissä sovittuina ajankohtina. Ilman tätä ehtoa maksuaikaa voidaan vain erityisistä syistä myöntää yli vuodeksi.

Kruununvouti voi myös keskeyttää perinnän toistaiseksi, jos perintätoimenpiteet vaikuttavat tarkoituksellomilta tai eivät ole oikeassa suhteessa kustannuksiin eivätkä yleiset syyt vaadi perinnän jatkamista. Perintää voidaan keskeyttämisen jälkeen jatkaa, jos maksu on saatavissa ilman kohtuuttomia kustannuksia.

Kruununvouti voi määrätä, että sakon perintää ei jatketa, jos jatkamisesta aiheutuu erityistä haittaa sakotetulle tai jollekin hänen elatuksensa varassa olevalle. Luopuminen ei tule kuitenkaan kysymykseen, jos yleiset syyt edellyttävät perinnän jatkamista. Syyttäjä voi valittaa tuomioistuimeen luopumis päätöksestä. Sakkojen perinnästä luopumisen tutkii lopullisesti lääninhallitus, jolle ulosottoviranomainen tekee luopumisesta ilmoituksen.

Jos sakon perintä on keskeytetty ilman että sakot on kokonaan maksettu ja kruununvoudin arvion mukaan on aihetta olettaa, että sakot tullaan muuntamaan vankeudeksi, kruununvoudin on kiireellisesti lähetettävä selvitys syyttäjälle. Selvityksen on sisällettävä tiedot sakotetusta ja hänen kyvystään maksaa sakot sekä ote ulosotto- ja perintätietokannasta. Selvitys laaditaan valmiille kaavakkeelle.

Syyttäjän on kiireellisesti otettava käsiteltäväkseen kysymys muuntorangaistusasian viemisestä tuomioistuimeen. Syyttäjä voi tarpeen vaatiessa päättää lisäselvityksen tekemisestä ja sen yhteydessä turvautua poliisiviranomaiseen. Selvityksen tekemisessä noudatetaan, mitä rikosasian esitutkinnasta on säädetty. Sakotettua ei saada kuitenkaan noutaa kuulemiseen eikä pakkokeinoja käyttää. Jos syyttäjä katsoo, että asiaa ei ole saatettava tuomioistuimeen muuntorangaistuksen määräämiseksi, hän palauttaa asiakirjat kruununvoudille.

Muuntorangaistuksen määrääminen edellyttää, että sakotettu on ilmeisesti niskoittelakseen jättänyt sakot maksamatta ja että muuntamiseen on yleisten syiden perusteella erityistä aihetta. Muuntorangaistusta tuomitaan vähintään neljätoista päivää ja enintään kolme kuukautta. Sakotettu voi vielä muuntamisen jälkeen maksaa vankeudeksi muunnetut sakot. Muuntorangaistus raukeaa, jos täytäntöönpano ei ala kolmen vuoden kuluessa siitä, kun muuntorangaistusta koskeva ratkaisu on tullut lainvoimaiseksi.

Sakon täytäntöönpanoon ja muuntorangaistuksen määräämiseen liittyvä sääntely ja sen soveltamiskäytäntö ovat johtaneet siihen, että Ruotsissa on vuosittain vain joitakin sakko- vankeja. Sakkojen perintä onnistuu hyvin, joten muuntamisen voimakkaan rajoittamisen ei ole katsottu vaikuttaneen sakkojen perin-

tään. Kaikista sakoista saadaan perityksi noin 90—95 prosenttia.

Norja

Norjassa sakon perimistä ja muuntorangaistuksen määräämistä koskevaa sääntelyä on rikoslain (straffeloven 10/1902) 28 §:ssä sekä rikosprosessilain (straffeprosessloven 25/1981) 455 ja 456 §:ssä.

Norjassa ei ole päiväsakkojärjestelmää. Sakon määräämisessä on rikoksentekeolosuhteiden lisäksi otettava erityisesti huomioon sakotettavan varallisuus ja se, mitä hänen elinolosuhteidensa perusteella oletetaan pystyvän maksamaan. Sakkorangaistuksen määräämisen yhteydessä määrätään jo samalla sakon muuntorangaistus sakon maksamatta jäämisen varalta. Sama koskee myös rangaistusmääräysmenettelyä. Muuntorangaistuksen kesto on vähintään yksi päivä ja enintään kolme kuukautta. Jos sakko määrätään rikoslain 63 §:n mukaisesti useasta rikoksesta, muuntorangaistuksen enimmäiskesto on neljä ja puoli kuukautta. Muuntorangaistus pannaan täytäntöön ilman erillistä muuntomenettelyä.

Sakon täytäntöönpanon käynnistäminen kuuluu poliisille. Sakkojen ja muiden rahamääräisten seurausten perinnästä huolehtii kuitenkin varsinaisesti erityinen valtion virasto (Statens Innkrevningssentral). Poliisi ja kyseinen virasto voivat sallia osamaksun. Innkrevningssentral voi myös päättää palkanpidätyksen käyttämisestä sakon perinnässä. Jos sakko ei tule maksetuksi, virasto kääntyy ulosottoviranomaisen puoleen. Jos sakkoa ei sittenkään saada perityksi, sakotettu on suoritettava toissijainen vankeusrangaistus. Päätös muuntorangaistuksen täytäntöönpanosta kuuluu poliisille. Sakotettu voi pyytää muuntorangaistuksen täytäntöönpanon lykkäystä, lisäksi hänet voidaan armahdattaa muuntorangaistuksen suorittamisesta.

Sakon muuntorangaistuksen suorittajia on viime vuosina ollut Norjassa Suomeen verrattuna vähän, sakkovankien päivittäinen keskimäärä on ollut 50. Sakkojen perintäjärjestelmää pidetään sen verran hankalana, että muuntorangaistusta käytetään harvoin. Tähän liittyy se, että sääntelyä sakon ja muuntoran-

gaistuksen täytäntöönpanosta on niukasti. Usein perinnän katkeamiseen riittää sakotetun selvitys siitä, että hän ei kykene sakkoa maksamaan. Viime vuosina muuntorangaistuksen suorittajien määrä on ollut kuitenkin kasvussa, mikä on rangaistuslaitosten ylikuormituksen kanssa johtanut täytäntöönpanon odottamiseen ja jopa täytäntöönpanon vanhentumiseen sen alkamista odotettaessa. Vuosittain tuomituista sakoista maksetaan noin 97 prosenttia. Sakkovankija oli Norjassa vuonna 2003 päivittäin keskimäärin 38.

Tanska

Sakon täytäntöönpanoa koskeva keskeinen lainsäädäntö löytyy rikoslain (straffeloven 127/1930) 50, 51 ja 53—55 §:stä ja rangaistusten täytäntöönpanolain (straffuldbyrdelseloven 432/2000) 90 ja 91 §:stä.

Oikeudessa tuomittavat sakot määrätään pääsääntöisesti päiväsakkoina. Päiväsakon lukumääräksi vahvistetaan vähintään yksi ja enintään 60 rikoksen luonteen ja rikoksentekeolosuhteiden perusteella. Päiväsakon suuruus määräytyy puolestaan sakotettavan keskimääräisen päivätulon mukaan. Pienin päiväsakko on kaksi kruunua. Oheissakon ja erityislakien mukaan tuomittavan sakon ollessa kysymyksessä sakkoja ei määrätä päiväsakkoina eikä niillä ole mitään minimi- tai maksimimääriä.

Tuomioistuin määrää muuntorangaistuksen pituuden jo sakon määrätessään. Kun sakko on määrätty päiväsakkoina, yksi päiväsakko vastaa yhden päivän vankeusrangaistusta. Muuntorangaistusten lyhin kesto on kuitenkin kaksi päivää. Jos sakko on määrätty muuten kuin päiväsakkoina, muuntorangaistuksen pituus on vähintään kaksi ja enintään 60 päivää. Erityisistä syistä muuntorangaistus voidaan pidentää yhdeksään kuukauteen asti. Poliisin määräämistä sakoista on laissa porrastus, jonka mukaan muuntorangaistuksen kesto on sakon suuruuden mukaan vähintään kaksi (sakko alle 500 kruunua) ja enintään 10 päivää (sakko 6 000—10 000 kruunua). Muista sakoista, jotka eivät ole tuomioistuimen määräämiä, muuntorangaistuksen määrää sakotetun koti- tai oleskelupaikan alioikeus.

Sakot maksetaan pääsääntöisesti poliisille. Sakotetulle voidaan myöntää maksuaikaa. Myös osamaksu on mahdollinen. Oikeusministeriön määräysten mukaan sakkojen perinnästä voidaan luopua, jolloin päätöksenteko kuuluu yleensä poliisiviranomaiselle, suurimpien sakkojen osalta kuitenkin oikeusministeriölle. Maksamaton sakko toimitetaan ulosottoon, jollei poliisi arvioi, ettei perintä ole mahdollista tai että perintä olennaisesti huonontaisi sakotetun elinehtoja. Oikeusministeriön ohjeiden mukaan sakon muuntorangaistusta ei tule yleensä panna täytäntöön, jos sakotettu on alle 18-vuotias. Sakon muuntorangaistuksen täytäntöönpanoa tulee muutenkin ohjeiden mukaan välttää niin pitkälle kuin mahdollista.

Tanskassa sakkovankien määrä on lähes puolittunut viime aikoina. Sakkovankien päivittäinen keskiarvo oli 94 vuonna 1996 ja 40 vuonna 2003.

2.4. Nykytilan arviointi

2.4.1. Vankeuden käyttäminen muuntorangaistuksena

Maksamattoman sakon muuntamista vankeudeksi voidaan arvostella niillä perusteilla, joita on esitetty jaksossa 1.1. Sakko on varallisuusseuraamus. Sen muuntamista vankeudeksi voidaan myös pitää rikosoikeudellisen suhteellisuusperiaatteen vastaisena. Sakkojen maksamatta jättäminen perustuu useammin maksukyvyttömyyteen kuin maksuhaluttomuuteen. Muuntorangaistuksen määräämiseen ja täytäntöönpanoon liittyvä menettely on monimutkainen, useita viranomaisia työllistävä ja kustannuksia aiheuttava. Vankiloiden ylläpidon tilanne on tällä hetkellä vaikea. Sakon muuntaminen vankeudeksi voidaan nähdä ongelmalliseksi myös oikeudenmukaisuusnäkökohdasta.

Sakkojen perinnän tehokkuus, sakkorangaistuksen uskottavuus ja yleinen lainkuullisuus kuitenkin edellyttävät sakon maksamatta jäämisen sanktioimista riittävän ankaralla seuraamuksella. Vaikka perintäjärjestelmä toimii siinä mielessä hyvin, että vankeudeksi muunnettavista sakoista ainoastaan muutama prosentti suoritetaan vankeutena,

huomattava osa muunnetuista sakoista maksetaan vasta tuomioistuimen muuntamisratkaisun jälkeen vankilan jo uhatessa. On lisäksi aihetta olettaa, että muuntorangaistuksen uhka on omiaan edistämään sakkojen maksamista jo ennen vankeudeksi muuntamistakin. Suomessa sakoista saadaan perityksi suurempi osa kuin Ruotsissa, jossa vankeudeksi muuntaminen on rajoitettu vain maksamiseen liittyvään niskoitteluun. Ruotsin ja Suomen sakon perintäjärjestelmät kuitenkin poikkeavat siinä määrin toisistaan, että näiden järjestelmien toimivuuden vertailua on vaikea tehdä.

Yleisen lainkuullisuuden kannalta ongelmallisena voidaan pitää selvitysmiesten ehdotusta, jonka mukaan ulosotossa todettu sakotetun varattomuus johtaisi siihen, että muuntorangaistuksen määräämismenettelyä ei käynnistettäisi. Ne sakotetut, joiden varallisuustilanne ulosotossa saadaan kartoitettua, ovat yleensä varattomia. Säännönmukainen luopuminen muuntamisesta tällaisissa tapauksissa voisi tarkoittaa sitä, että toistuvasti sakkorikoksiin syyllistyvät voisivat käyttää tilannetta hyväkseen. Näin voidaan arvioida siitakin huolimatta, että osalta muuntorangaistukseen tuomituista voidaan heidän terveydentilansa ja muiden ongelmiansa vuoksi katsoa puuttuvan tällainen laskelmointikyky ja että joillakin jopa tavoitteena voi olla vankilaan pääseminen.

Pääsääntöinen muuntorangaistuksen käytöstä luopuminen sakkoon tuomittujen varattomuuden perusteella saattaisi myös johtaa oikeuskäytännön ankaroitumiseen siten, että tällaisissa tilanteissa käytettäisiin sakon asemesta suoraan vankeutta. Lisäksi ulosotossa todetun varattomuuden ottaminen ratkaisevaksi tekijäksi ei johtaisi sakkoon tuomittujen yhdenvertaiseen kohteluun. Jos ulosoton yhteydessä henkilöä ei tavoiteta eikä hänen varallisuustilannettaan kyetä muutenkaan riittävästi selvittämään, asiassa jouduttaisiin turvautumaan etsintäkuulutukseen muuntorangaistusmenettelyn käynnistämiseksi. Kuitenkin sakkoon tuomittujen tavoittamattomissa oleminen ei useinkaan johdu pakoilusta vaan asunnottomuudesta tai muuten epävakaaista asumisolosuhteista.

Selvitysmiesten ehdotuksessa ulosotossa todettu varattomuus ei johtaisi muuntoran-

gaistusmenettelystä luopumiseen, jos yleinen etu vaatisi muuntamista. Tällaisen harkinnanvaraisen, ehdottoman vankeuden käyttöön liittyvän perusteen arviointi soveltuu huonosti täytäntöönpanoviranomaiselle, mikä tuli myös esiin ehdotuksesta annetuissa lausunnoissa. Jonkinlaisen muutoksenhakujärjestelmän tai virallisen syyttäjän kanssa tapahtuvan neuvottelun tuominen mukaan johtaisi siihen, että menetetään niitä järjestelmän yksinkertaistamiseen ja keventämiseen liittyviä etuja, joita muuntomenettelyn päätyttyä jo ulosottovaiheessa saavutettaisiin. Sakon täytäntöönpanosta kerättyjen tietojen perusteella voidaan lisäksi päätellä, että varattomien sakotettujen sakkujen muuntamatta jättämisestä aiheutuisi, että joitakin prosenteja nykyään maksettavista sakoista jäisi maksamatta.

Tuomioistuimien voi jo nyt jättää rikoslain 2 a luvun 6 §:n 1 momentin 2 kohdan nojalla muuntorangaistuksen määräämättä, jos sakkoon johtanut rikos on tehty alle 18-vuotiaana. Samoin virallinen syyttäjä voi jättää sakon täytäntöönpanosta annetun lain 28 §:n 1 momentin 2 kohdan nojalla jättää vaatimatta muuntorangaistuksen määräämistä, jos sakkoon johtanut rikos on tehty alle 18-vuotiaana eikä rikoksesta ole säädetty ankarampaa rangaistusta kuin sakkoa tai vankeutta enintään kuusi kuukautta. Käytännössä alle 18-vuotiaana tehdyistä rikoksista tuomittujen sakkujen muuntaminen vankeudeksi on erittäin harvinaista. Vaikka mainittuun ikäryhmään kuuluvilla ei usein ole omia varoja sakkujen maksamiseksi, sukulaisten tai muiden sakotetulle läheisten henkilöiden avulla sakot saadaan maksettua ilman vankeudeksi muuntamista. Pyrkimys ehdottoman vankeusrangaistuksen käytön rajoittamiseen alle 18-vuotiaiden kohdalla toteutuu siis pitkälti myös sakon täytäntöönpanossa.

Vankeusrangaistukselle ei ole tehokasta ja toimivaa vaihtoehtoa. Esimerkiksi yhdyskuntapalvelua ei voida pitää tarkoituksenmukaisena muuntorangaistuksen sisältönä. Vuoden 1999 sakkouudistuksen yhteydessä (HE 74/1998 vp) yhdyskuntapalvelun käyttö sakkovankeuden sijasta torjuttiin edellä jaksossa 1.2. esitetyillä perusteilla. Tältä osin on erityisesti syytä korostaa sitä, että valtaosalla sakkovangeista ei ole riittävää työkokemusta

eikä työkykyä, ja että yhdyskuntapalvelun mukaista työtä ei pystytä järjestämään pääosin hyvin lyhyissä muuntorangaistuksissa.

Selvitysmiesten ehdotus, jonka mukaan päihdeongelmaiset sakkovangit suorittaisivat valtaosan rangaistuksestaan päihdehuollon palveluissa, on ongelmallinen päihdehuollon palvelujen voimavarojen vähäisyydestä johtuen. Suurin osa sakkovangeista olisi pitkäaikaisen laitoshoidon tarpeessa eikä useilla sakkovangeista ole edellytyksiä selviytyä avohoidossa. Päihdehuollon laitoshoidon päiväkustannukset ovat lisäksi korkeammat kuin vankipäivän muuttuvat kustannukset.

2.4.2. *Muuntorangaistuksen vaatimatta ja määräämättä jättämisen edellytykset*

Sakon täytäntöönpanosta annetun lain 28 §:ssä sekä rikoslain 2 a luvun 6 ja 7 §:ssä säädetään niistä edellytyksistä, joilla virallinen syyttäjä saa jättää vaatimatta muuntorangaistusta ja tuomioistuimien määräämättä muuntorangaistuksen. Mainitut pykälät antavat sekä syyttäjälle että tuomioistuimelle suhteellisen laajat valtuudet toimenpiteistä luopumiseen. Edellä on todettu, että ulosotossa varattomaksi todettuja henkilöitä ei voida sulkea muuntorangaistusmenettelyn ulkopuolelle. Samoin on käsitelty alle 18-vuotiaana tehtyjä rikoksia koskevaa perustetta. Sekä syyttäjä että tuomioistuinta koskevasta muuntorangaistuksen vaatimatta ja määräämättä jättämisen perusteista keskeisimpänä voidaan pitää sitä, jonka mukaan on otettava huomioon muuntorangaistuksen kohtuuttomuus tai tarkoituksettomuus tuomitun henkilökohtaisten olosuhteiden kannalta. Tämä peruste puolestaan liittyy syyttäjälle ja tuomioistuimelle toimitettavaan ja annettavaan selvitykseen, johon liittyviä kysymyksiä käsitellään lähemmin jaksossa 2.4.4.

Kun otetaan huomioon tiedot muuntorangaistuksen tuomitsemiseen johtaneiden sakkujen taustalla olevista rikoksista ja tuomittujen henkilökohtaisista olosuhteista, vaikuttaa siltä, että syyttäjä ja tuomioistuimet eivät ilmeisesti asianmukaisessa laajuudessa sovelle muuntorangaistuksen vaatimatta ja määräämättä jättämistä koskevia perusteita. Erityisesti sakotetun henkilökohtaisiin oloihin liit-

tyvän perusteen kohdalla tämä johtuu siitä, että syyttäjällä ja tuomioistuimella ei ole joko ollenkaan tai ainakaan riittävästi tietoa sakoitetun olosuhteista, varsinkaan hänen taloudellisesta asemastaan ja siihen johtaneista seikoista. Tämä koskee erityisesti tapauksia, joissa sakotettu on ilman omaa syytään esimerkiksi sairauden tai työttömyyden vuoksi kyvytön maksamaan sakkojaan. Korkeimman oikeuden ratkaisuihin (KKO 1993:110, 1993:111, 1995:11 ja 1998:135) ilmenee, että mainitulla perusteella on merkitystä harkittaessa sakon muuntamista vankeudeksi. Tällaisissa tapauksissa maksamattoman sakon muuntamista vankeudeksi voidaankin pitää kohtuuttomana. Muuntorangaistusmenettely on luonteeltaan rutiininomaista, minkä vuoksi menettelyssä ei aina ilmeisesti kiinnitetä riittävästi huomiota muuntorangaistuksen vaatimatta tai määräämättä jättämisen puolesta puhuviin seikkoihin silloinkaan, kun aihetta ilmenee. Tämä koskee erityisesti perustetta, jonka mukaan toimenpiteistä luopuminen on mahdollista, jos sakkoon johtanut rikosta on sen haitallisuus huomioon ottaen kokonaisuutena arvostellen pidettävä vähäisenä (rikoslain 2 a luvun 6 §:n 1 momentin 1 kohta ja sakon täytäntöönpanosta annetun lain 28 §:n 1 momentin 1 kohta). Syyttäjän kohdalla lisävaatimuksena on, että rikoksesta ei ole säädetty sakkoa ankarampaa rangaistusta. Mainittujen lainkohtien yksityiskohtaiset perustelut ovat vuoden 1999 sakkouudistusta koskevassa hallituksen esityksessä (HE 74/1998 vp).

Koska syyttäjällä ja tuomioistuimella ei sakon muuntomenettelyssä ole käytettävissä muita tietoja sakkoon johtaneesta rikoksesta kuin rikosnimike, tekoaika ja rangaistus, rikoksen vähäisyys on pääteltävissä lähinnä normaalirangaistusta pienemmästä päiväsakkojen lukumäärästä. Toisaalta vähäisyysperustetta ei ole syytäkään soveltaa tilanteessa, jossa epäilyllä on lukuisia rikoksia tavalla, joka ilmentää piittaamattomuutta lain kielloista ja käskyistä. Yleinen lainkuuliaisuus edellyttää, että laissa ei säädetä muuntokelvottomiksi tietyllä tavalla sanktioituja rikoksia (esimerkiksi säädetty vain sakkorangaistus) tai tiettyjä rikoksia (esimerkiksi näpistykset), koska tällainen lainsäädäntöratkaisu mahdollistaisi jatkuvan rikosten tekemisen

ilman tosiasiallista seuraamusta.

2.4.3. *Muuntosuhde ja muuntorangaistuksen kesto*

Viime vuosina sakkovankien lukumäärä on lisääntynyt selvästi. Lisäksi muuntorangaistukset ovat keskimäärin pidentyneet. Tärkeä selittävä tekijä on vuoden 1999 sakkouudistus, jonka yhteydessä päiväsakon alin rahamäärä kaksinkertaistui 20 markasta 40 markkaan. Euron käyttöön ottamisen yhteydessä vuoden 2002 alussa päiväsakon alin rahamäärä aleni kuuteen euroon. Yli puolet päiväsakoin suoritettavista sakoista määrätään minimipäiväsakkoina. Päiväsakon alimman rahamäärän huomattava nousu on heikentänyt erityisesti vähävaraisimpien mahdollisuuksia maksaa sakkoja. Jotta sakkovankien lukumäärä saataisiin palautumaan sakkouudistusta edeltävälle tasolle, muuntosuhdetta olisi muuntorangaistusten kohtuuttoman ankaroitumisen poistamiseksi syytä muuttaa niin, että kolmea maksamatonta päiväsakkoa vastaisi yhden päivän vankeus.

Sakkouudistus ei vaikuttanut uhkasakkojen muuntosuhteeseen. Sen sijaan eurojen käyttöön ottamisen yhteydessä muuntosuhde lieveni niin, että aikaisemman 100 markan asemesta yhden päivän vankeutta vastaa tuomitun uhkasakon jokainen täyden 20 euron määrä. Toisaalta uhkasakkoja määrätään varsin suurina, koska ne liittyvät yleensä esteettömään poissaoloon oikeudesta. Muunnettuja uhkasakkoja suorittavilla sakkovangeilla uhkasakon suuruus on keskimäärin 470 euroa, mikä tarkoittaa vankeudeksi muunnetuna 23 päivän vankeutta. Uhkasakkojen suuruuden vuoksi muuntosuhteen muuttamisen ei voida olettaa heikentävän uhkasakon tehoa.

Sakon muuntorangaistuksen pituus on nykyisin vähintään neljä päivää ja enintään 90 päivää. Tuomioistuin voi määrätä muuntorangaistuksen lyhyemmäksi kuin laissa säädetty muuntosuhteet edellyttävät, jolloin muuntorangaistuksen pituuden on kuitenkin oltava vähintään neljä päivää. Usean muuntorangaistuksen yhteinen pituus täytäntöönpanossa on enintään 120 päivää.

Mainittujen enimmäispituuksien puitteissa

muuntorangaistus saattaa muodostua varsin ankaraksi. Kysymyksellä on käytännön merkitystä, koska esimerkiksi vuonna 2004 pelkästään muuntorangaistusta suorittaneista noin 20 prosenttia oli vankilassa yli 60 päivää. Pisimmät muuntorangaistukset lähestyvät pituutensa puolesta tyypillistä ehdotonta vankeusrangaistusta, koska viimeksi mainituista huomattava osa puolestaan tuomitaan lyhyinä. Vuonna 2003 tuomituista ehdottomista vankeusrangaistuksista noin 40 prosenttia oli alle 90 päivän mittaisia. On myös muistettava, että sakon muuntorangaistuksesta ei ole mahdollista päästä ehdonalaiseen vapauteen.

Rikosoikeudellisen suhteellisuusperiaatteen kannalta ristiriitaista on, että muuntorangaistusta joudutaan suositamaan rikoksista, joista aikanaan on katsottu riittäväksi ehdotonta vankeusrangaistusta huomattavasti lievempi sakkorangaistus. Muuntorangaistuksen enimmäispituutta alentamalla voidaan korostaa muuntorangaistuksen ja ehdottoman vankeuden eroa.

Muuntorangaistuksen enimmäispituuden alentamisella ei voida olettaa olevan sakkojen maksamista heikentävää vaikutusta, koska enimmäispituudet pysyisivät ehdotuksen mukaan kuitenkin suhteellisen korkeina.

Selvitysmiehet ehdottivat, että uhkasakosta tai uhkasakosta määrättävän muuntorangaistuksen enimmäispituus olisi 20 päivää. Erillisen ja varsinkaan näin lyhyen enimmäispituuden säätämistä uhkasakkojen muuntorangaistukselle ei voida pitää perusteltuna. Ei ole mitenkään harvinaista, että samassa asiassa joudutaan tuomitsemaan useita uhkasakkoja. Lyhyen enimmäispituuden säätäminen voisi heikentää uhkasakon merkitystä tehosteena.

Selvitysmiehet ehdottivat muuntorangaistuksen vähimmäispituuden korottamista nykyisestä neljästä päivästä 10 päiväksi. Nyt ehdotetulla muuntosuhteella tämä tarkoittaisi sitä, että sakkoja ei pääsääntöisesti muunneta sakkorangaistuksen tai samalla kertaa muunnettavan useamman sakkorangaistuksen päiväsakkojen lukumäärän ollessa enintään

29. Mainittua rajaa on pidettävä liian korkeana, koska yleisen rangaistuskäytännön perusteella sakkorangaistukset tuomitaan yleensä rangaistusasteikon alimmasta osasta. Kysymys ei olisi enää vähäiseksi katsottavasta rikollisuudesta. Tällainen lähes 30 päiväsakon yhteinen sakkorangaistus voidaan myös tuomita useista rikoksista, minkä vuoksi rajan asettamista näin korkealle ei voida pitää perusteltuna yleisen lainkuuliaisuuden kannalta.

Lyhyet sakon muuntorangaistukset aiheuttavat paljon työtä vankeuden täytäntöönpanosta huolehtiville viranomaisille. Toisaalta vankeinhoitoviranomaisten mukaan neljän päivän sakkovankeus on vielä sen pituinen, että täytäntöönpanoa voidaan pitää tarkoituksenmukaisena. Kun otetaan lisäksi huomioon muuntosuhteen muuttaminen, muuntorangaistuksen vähimmäispituuden säilyttäminen neljässä päivässä tarkoittaisi alle 12 päiväsakon sakkojen jäämistä yleensä muuntamisen ulkopuolelle. Mainittua päiväsakkojen lukumäärää voidaan vielä pitää sellaisena, että sen alle jäävien sakkojen voidaan katsoa johtuvan vähäisestä rikollisuudesta.

Tällä hetkellä laissa ei säädetä siitä, miten on meneteltävä, jos päiväsakkojen lukumäärä alittaa muuntorangaistuksen vähimmäispituudesta ja nykyisestä muuntosuhteesta tulevan kahdeksan päiväsakon rajan. Tämä on tietävästi jopa johtanut vaihtelevaan oikeuskäytäntöön niin, että joissakin tuomioistuimissa ei näistä sakoista määrätä muuntorangaistusta ja joissakin määrätään neljän päivän muuntorangaistus. Laissa onkin selvästi säädettävä siitä, miten tällaisessa tapauksessa toimitaan.

Joissakin tapauksissa voidaan katsoa, että on erityistä syytä muuntorangaistuksen määräämiseen, vaikka päiväsakkojen lukumäärä alittaa muuntorangaistuksen vähimmäispituudesta ja nyt ehdotetusta muuntosuhteesta tulevan 12 päiväsakon lukumäärän. Erityistä syytä voi olla esimerkiksi silloin, kun sakon maksamatta jättämisessä on kysymys niskoittelusta tai kun sakotettu toistuvasti syyllistyy sellaisiin rikoksiin, joista määrättyä sakon muuntamista vankeudeksi joudutaan harkitsemaan.

2.4.4. Sakkojen perintäjärjestelmä ja muuntorangaistuksen määrääminenmenettely

Sakkojen perintäjärjestelmässä sakotetulle varataan lukuisia tilaisuuksia maksaa sakonsa ennen sen vankeudeksi muuntamista. Tilaisuuden varaavat sakon määräävä viranomainen tai rangaistusvaatimuksen antava virkamies, Oikeusrekisterikeskus, ulosottomies ja sakotetun muuntorangaistusmenettelyyn haastava virkamies. Oikeusrekisterikeskus ja ulosottomies antavat sakotetulle erityisen maksukehotuksen. Ne voivat myös myöntää sakon suorittamiseen maksuaikaa, erittäin painavista syistä jopa yli vuodeksi. Myös sakon osasuoritus on otettava vastaan.

Oikeusrekisterikeskus lähettää muuntorangaistukseen tuomitulle lisäksi maksukehotuksen vielä tuomitsemisen jälkeen, vaikka laki ei siihen velvoitakaan. Muuntorangaistukseen tuomitulla on muuntorangaistuksen välttämiseksi oikeus maksaa muunnettu sakko kokonaan aina muuntorangaistuksen suorittamisen alkupäiviin asti. Yksityishenkilön velkajärjestelyn myöntäminen estää haastamisen muuntorangaistuksen määräämistä koskevaan oikeudenkäyntiin tai jo määrätyn muuntorangaistuksen täytäntöönpanon.

Vaikka sakon perintäjärjestelmällä ja muuntorangaistusmenettelyllä jo nyt varsin pitkälle varmistetaan sakkojen kertyminen rahamääräisenä, mahdollisuudet sakotetun henkilökohtaisten olosuhteiden huomioon ottamiseen eivät ole parhaat mahdolliset. Muuntorangaistusmenettelyyn liittyvä erityinen ongelma on se, että sakotetun taloudellinen asema ja siihen vaikuttavat seikat eivät yleensä tule virallisen syyttäjän ja tuomioistuimen tietoon. Haastamisen jälkeen syyttäjälle ja tätä kautta myös tuomioistuimelle toimitetaan tiedot ainoastaan sakosta ja sen maksutilanteesta. Koska vain alle 10 prosenttia muuntorangaistuksen määräämistä koskevaan oikeudenkäyntiin haastetuista saapuu tuomioistuimeen, tietoa taloudellisesta asemasta ja muista henkilökohtaisista oloista ei tule myöskään sakotetuilta itseltään.

Ulosottoviranomaisilla on käytettävissään rekisteri- ja muita tietoja, joiden pohjalta voidaan varsin kattavastikin saada tietoa henkilön varallisuustilanteesta. Tärkeitä tie-

donlähteitä ovat muun ohessa verotustietorekisteri, Eläketurvakeskuksen ja työvoimaviranomaisten tiedot työpaikasta, Kansaneläkelaitoksen tiedot maksettavista sosiaalietuuksista, ajoneuvorekisterin ja kiinteistörekisterin tiedot henkilön omaisuudesta sekä pankkitilitiedot. Ulosottolain (37/1895) 3 luvun 57 §:n mukaan ulosottomiehen tulee toimittaa ulosottoselvitys, jollei velkojan saatava kerry täyteen määrään eikä velallisen taloudellista tilannetta ole muulla tavoin luotettavasti selvitetty. Ulosottolain 3 luvun 60 §:n mukaan ulosottoselvitys toimitetaan laatimalla pöytäkirja vastauksista, jotka tietojenanto-velvollinen eli yleensä ulosottovelallinen antaa ulosottomiehen kysymyksiin.

Ulosottotoimenpiteiden yhteydessä kertyneitä tietoja talletetaan ulosottorekisteriin, joka kuuluu ulosoton valtakunnalliseen tietojärjestelmään ja josta säädetään ulosottolain 1 luvun 24—35 §:ssä. Jokaisella on oikeus saada nimeämäänsä henkilöä ulosoton vastaajana koskeva todistus ulosottorekisteristä. Todistuksesta ilmenevät tietyltä määräajalta muun ohessa hakijan saatavan määrä sekä esitetodistusta koskevat tiedot. Viranomaiset voivat myös saada tehtäviensä hoitamiseksi tarvitsemiaan salassa pidettäviä ulosottorekisterin tietoja. Ulosottolain 3 luvun 70 §:n mukaan ulosottoviranomainen saa yksittäistapauksessa antaa pyydettyä sillä olevasta asiakirjasta vastaajan taloudellista asemaa ja toimintaa koskevia salassa pidettäviä tietoja muun ohessa syyttävöviranomaiselle sakon muuntorangaistuksen harkintaa varten. Esimerkiksi ulosottovelallisen syytteen vaaraan saattavia tietoja ei saa kuitenkaan luovuttaa tähänkään tarkoitukseen.

Kohtuuttomien muuntorangaistusten välttämiseksi on tarpeen, että aiheen ilmetessä kiinnitetään huomiota maksuvelvollisen henkilökohtaisiin oloihin, erityisesti hänen taloudelliseen asemaansa ja siihen johtaneisiin syihin. Käytännössä huomion kiinnittäminen ja henkilökohtaisten olojen selvittäminen voivat tapahtua vain maksuvelvollisen aloitteesta. Tämän vuoksi on pyrittävä siihen, että yleensä passiivisina pysyvät sakotetut saadaan paremmin osallistumaan sakon muuntorangaistuksen määräämistä koskevaan menettelyyn. Nykyisin he harvoin toimittavat käräjäoikeudelle kirjallisen vastineen tai tu-

levat paikalle tuomioistuimeen.

Tarkoituksenmukaista ei ole velvoittaa haastettuja saapumaan tuomioistuimen istuntoon. Muuntorangaistusasioiden suuren lukumäärän vuoksi tämä ilmeisesti edellyttäisi niiden käsittelyssä mukana olevien henkilöiden lukumäärän lisäämistä ilman varmuutta vastaavasta hyödystä. Ilmeistä on lisäksi, että paikalle veloitettunakaan huomattava osa sakotetuista ei saapuisi oikeuteen. Tuolloin jouduttaisiin turvautumaan tarpeettomiin lykkäyksiin sekä paikalle saapumisen tehosteena olevien uhkasakkojen tuomitsemisiin. Näin ollen muuntokelpoisten sakkojen lukumääräkin lisääntyisi. Lisäksi paikalle tulleiden sakkojakin tulnaisiin ilmeisesti muuntamaan heidän läsnäolostaan huolimatta runsaasti vankeudeksi.

Sakon muuntorangaistuksen määräämistä koskevaan oikeudenkäyntiin haastamista tulisi kehittää niin, että sakotetulle haastamisen yhteydessä annetussa haastetodistuksessa korostettaisiin kirjallisen vastineen ja istuntoon saapumisen merkitystä tapauksissa, joissa muuntorangaistusta voitaisiin pitää kohtuuttomana tai tarkoituksettomana ottaen huomioon maksuvelvollisen henkilökohtaiset olot, rikoksesta hänelle aiheutuneet muut seuraukset, sosiaali- ja terveydenhuollot toimet tai muut vastaavat seikat. Tällä tavalla voitaisiin hyödyllisellä tavalla saada muuntorangaistuksen määräämismenettelyyn osallistumaan sellaisia haastettuja, joiden muuntorangaistus voisi olla vältettävissä. Kun muuntorangaistukseen haastetun aloitteesta tällaista aihetta ilmenee, virallisen syyttäjän tulisi omasta aloitteestaan tai tuomioistuimen pyynnöstä pyytää ulosottomieheltä selvitys haastetun taloudellisesta asemasta. Tuolloin ulosottomies toimittaisi syyttäjälle sakotetun taloudellista asemaa koskevia tietoja, joita saa lain mukaan luovuttaa syyttäjäviranomaiselle.

Sakon täytäntöönpanosta annetun lain 31 §:n 1 momentin mukaan tuomioistuin ei voi lykätä sakon muuntorangaistuksen määräämistä koskevaa tuomioistuinkäsittelyä esimerkiksi vastaajan taloudellisen aseman tai siihen johtaneiden syiden selvittämistä varten. Tätä lykkäämismahdollisuutta tarvitaan, jos syyttäjä voi omasta aloitteestaan tai tuomioistuimen pyynnöstä pyytää ulosottomie-

heltä tietoja ja erityisen ulosottoselvityksen tekemistä. Samalla tämä lykkäämismahdollisuus on syytä ulottaa myös muiden rikoslain 2 a luvun 6 §:n 1 momentin 3 kohdassa ja 7 §:n 2 kohdassa säädettyjen seikkojen selvittämiseen.

2.4.5. *Muuntorangaistuksen lykkääminen eräissä tapauksissa ja muuntorangaistuksen täytäntöönpano*

Sakon täytäntöönpanosta annetun lain 3 luvun 37 §:n 1 momentin mukaan ulosottomiehen on tiedusteltava muuntorangaistukseen tuomitulta, onko hän suorittamassa asevelvollisuutta, reservin kertausharjoituksessa tai palvelemassa aseettomana tai siviilipalvelusmiehenä, onko hänelle myönnetty yksityishenkilön velkajärjestelystä annetun lain mukainen velkajärjestely, onko hän hoidettavana tai sijoitettuna rangaistusten täytäntöönpanosta annetun lain 2 luvun 1 e §:ssä tarkoitettussa laitoksessa tai onko hän viimeisten kolmen kuukauden aikana ollut sellaisessa laitoksessa.

Samana pykälän 2 momentin mukaan tuomitulle on ilmoitettava mahdollisuudesta saada ulosottomieheltä pyynnöstä lykkäystä 1 momentissa mainitun jo päättyneen laitoksessa olemisen vuoksi. Jos etsintäkuulutuksen perusteella tavattu ilmoittaa pyytävänsä lykkäystä, poliisimiehen on otettava viivytystä yhteyttä ulosottomieheen.

Eduskunnan apulaisoikeusasiamies on kiinnittänyt 29 päivänä huhtikuuta 2003 antamassaan päätöksessä (5/4/03) huomiota siihen, että edellä mainitussa pykälässä tarkoitettu ilmoitus- ja tiedusteluvelvollisuus tulisi olla myös poliisilla. Voimassa olevan lainsäädännön mukaan sakon muuntorangaistukseen tuomitun mahdollisuus lykkäyksen pyytämiseen saattaa vaihdella sen mukaan, minäkäliseksi passitusmenettely muodostuu. Tämä johtuu siitä, että vain ulosottomiehelle on säädetty velvollisuus oma-aloitteisesti tiedustella tuomitulta lykkäysperustetta. Apulaisoikeusasiamies on esittänyt oikeusministeriölle harkittavaksi, onko asiassa ryhdyttävä toimenpiteisiin lainsäädännön muuttamiseksi (997/2/03).

Voimassa olevan lain mukaan on rangaist-

tuslaitokseen muuntorangaistuksen täytäntöönpanoa varten saapuneella oikeus maksaa muunnetuista sakoista maksamatta oleva rahamäärä saapumispäivän jälkeisenä viitenä sellaisena arkipäivänä, jona valtion virastoissa yleensä työskennellään. Tähän säännöksen ei ehdoteta asiallisia muutoksia.

Edellä jaksossa 2.4.3. on jo käsitelty ehdotusta usean samalla kertaa täytäntöön pantavan muuntorangaistuksen enimmäispituuden alentamisesta sadastakahdestakymmenestä päivästä yhdeksäänkymmeneen päivään.

3. Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset

Esityksen tavoitteena on vähentää sakon muuntorangaistusten määrää ja lyhentää sakon muuntorangaistuksen pituutta.

Rikoslain 2 a luvun 5 §:ssä säädettyä päiväsakoin määrättyjen sakkojen muuntosuhdetta ehdotetaan muutettavaksi niin, että nykyisen kahden päiväsakon asemesta kolmea maksamatta olevaa päiväsakkoa vastaa yhden päivän vankeus. Vastaavasti uhkasakoissa yhden päivän vankeutta vastaisi täyden 30 euron määrä nykyisen 20 euron asemesta. Tuomioistuimen tuomitseman muuntorangaistuksen enimmäispituus ehdotetaan alennettavaksi 90 päivästä 60 päivään. Nykyistä käytäntöä pyritään selkeyttämään ehdotuksella, jonka mukaan muuntorangaistusta ei saisi määrätä ilman erityistä syytä, jos maksamatta olevia päiväsakkoja on vähemmän kuin 12.

Rangaistusten täytäntöönpanosta annetun lain 2 luvun 1 a §:n 1 momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että usean muuntorangaistuksen täytäntöönpanossa niiden yhteenlaskettu enimmäispituus alennettaisiin sadastakahdestakymmenestä päivästä yhdeksäänkymmeneen päivään.

Sakon täytäntöönpanolakiin ehdotetaan lisättäväksi uusi 30 a §, jonka mukaan syyttäjän olisi aiheen ilmetessä omasta aloitteestaan tai tuomioistuimen pyynnöstä pyydettävä ulosottomieheltä selvitys maksuvelvollisen taloudellisesta asemasta.

Tuomioistuimen mahdollisuuksia lykätä muuntorangaistuksen määräämistä koskevan asian käsitteilyä parannettaisiin sakon täytän-

töönpanolain 31 §:n 1 momentissa niin, että käsittely voitaisiin lykätä myös maksuvelvollisen taloudellisen aseman ja siihen johtaneiden syiden taikka muiden rikoslain 2 a luvun 6 §:n 1 momentin 3 kohdassa tai 7 §:n 2 kohdassa tarkoitettujen muuntorangaistuksen kohtuuttomuuteen tai tarkoituksettomuuteen mahdollisesti johtavien seikkojen selvittämistä varten.

Sakon täytäntöönpanolain 37 §:n 1 momenttiin ehdotetaan lisättäväksi selventävä säännös siitä, että myös poliisimiehellä olisi oma-aloitteisesti velvollisuus tiedustella sakon muuntorangaistukseen tuomitulta samassa pykälässä tarkoitettujen lykkäämisperusteiden olemassaoloa. Tällainen velvollisuus poliisimiehellä olisi tilanteissa, joissa poliisimies tapaa sakon muuntorangaistuksen täytäntöönpanoa varten etsintäkuulutetun henkilön.

4. Esityksen vaikutukset

Arvion mukaan muuntorangaistussäännösten muuttamisella ehdotetulla tavalla voitaisiin vähentää päivittäistä sakkovankien keskimäärää noin 80 vangilla päivässä. Kun muuttuvat kustannukset ovat noin 7 000 euroa vankia kohden vuodessa, tämä alentaisi Vankeinhoitolaitoksen muuttuvia kustannuksia noin 560 000 eurolla vuodessa. Sakkovankien määrän väheneminen pienentäisi myös vähäisessä määrin Vankeinhoitolaitoksen terveydenhoitomenoja. Sakkovankien määrän vähentäminen helpottaisi myös vankiloiden nykyistä tilahtautta. Muutoksen ei oleteta lisäävän rikollisuutta, vähentävän sakkojen vapaaehtoista maksamista tai vähentävän sakkojen käyttämistä rangaistuksena.

Lain voimaantulo aiheuttaisi jonkin verran lisätyötä rangaistusten täytäntöönpanossa, kun sakkorangaistusta suorittavien vankien rangaistusajat tulisi laskea uudelleen. Voimaantulo aiheuttaisi luultavasti myös enintään 30 päivän ajan lisääntyneen määrän muutoksenhakuja käräjäoikeuksien ratkaisuihin. Ehdotettujen muutosten ei kuitenkaan voida katsoa aiheuttavan lisähenkilöstön tarvetta sakon muuntorangaistuksen määräämiseen ja täytäntöönpanoon osallistuvissa viranomaisissa.

Ulosottoviranomaisten työ lisääntyisi jonkin verran sen takia, että virallinen syyttäjä voisi pyytää sakon täytäntöönpanosta annettuun lakiin ehdotetun 30 a §:n nojalla ulosottomieheltä selvitystä maksuvelvollisen taloudellisesta asemasta. On todennäköistä, että tällaisia pyyntöjä ei kuitenkaan esitettäisi kovin usein. Jos pyyntö esitettäisiin joka kymmenennessä sakon muuntoasiassa, niiden määrä olisi joitakin satoja vuodessa. Koko maan alueelle jakaantuvina ne eivät vielä edellyttäisi ulosottohenkilöstön lukumäärän lisäämistä.

5. Esityksen valmistelu

Esitys on valmisteltu oikeusministeriössä. Esityksen taustalla ovat oikeusministeriön asettamien selvitysmiesten ehdotus ja siitä annetut lausunnot. Ehdotuksesta (Ehdotus sakon muuntorangaistussäännösten muuttamiseksi, OM lausunnot ja selvityksiä 2004:25) järjestettiin joulukuussa 2004 kuulemistilaisuus, johon osallistui 11 viranomaisen tai järjestön edustajat. Lisäksi ehdotuksesta annettiin kaksi kirjallista lausuntoa. Kuulemistilaisuudessa annetun lausuntopöytäkirjan perusteella esitystä on jatkovalmisteltu oikeusministeriössä. Kuulemistilaisuuden jälkeen esityksestä on vielä pyydetty sisäasiainministeriön lausunto.

6. Riippuvuus muista esityksistä

Eduskunnan käsiteltävänä on parhaillaan vankeusrangaistusten täytäntöönpanoa ja tutkintavankeuden toimeenpanoa koskevan lainsäädännön kokonaisuudistus (HE

263/2004 vp). Uudistuksen lähtökohtana on säätää vankien oikeuksista ja velvollisuuksista sekä vankien perusoikeuksien rajoituksista täsmällisesti lain tasolla perustuslain asettamien vaatimusten ja ihmisoikeussopimusten velvoitteiden mukaisesti.

Erityisesti sakon muuntorangaistusta koskevaan sääntelyyn liittyvät vankeuslain ehdotukset ovat esitysluonnoksen 2 ja 3 luvussa. Vankeuslakiehdotuksen 2 luvun 8 §:ssä on säännös sakon maksamisesta vankilassa. Pykäläluonnoksen mukaan muuntorangaistus raukeaa, jos muuntorangaistukseen tuomittu vankilaan saavuttuaan viiden seuraavan arkipäivän kuluessa maksaa muunnetuista sakoista suorittamatta olevan rahamäärän kokonaan. Jos täytäntöön pantavana on useita muuntorangaistuksia, tuomitulla on oikeus maksaa sakkonsa yhdenkin muuntorangaistuksen osalta, jolloin tämä muuntorangaistus raukeaa. Vankeuslakiehdotuksen säännös on sisällöltään yhdenmukainen tämän ehdotuksen kanssa.

Rangaistusajan laskemista koskevat säännökset olisivat vankeuslain 3 luvun 5 §:ssä. Pykälässä säädettäisiin muuntorangaistusten yhteen laskemisesta siten, että muuntorangaistusten yhteenlaskettu aika saisi olla samalla rangaistuskaudella enintään 120 päivää. Vankeuslakiehdotuksen kyseistä säännöstä tulisivatkin muuttaa siten, että muuntorangaistusten enimmäismäärä niitä yhteen laskettaessa muutettaisiin 90 päiväksi.

Vankeus- ja tutkintavankeuslakiuudistusta koskeva hallituksen esitys on eduskunnan käsiteltävänä samaan aikaan kuin tämä sakon muuntorangaistussäännösten muuttamista koskeva hallituksen esitys. Näin ollen uudistusten edellyttämä lakien yhteensovittaminen joudutaan tekemään eduskuntakäsittelyjen yhteydessä.

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

1. Lakiehdotusten perustelut

1.1. Rikoslaki

5 §. *Muuntorangaistuksen pituus.* Pykälässä säädettyjä muuntosuhteita ehdotetaan muutettavaksi siten, että päiväsakoin määrättyissä sakoissa nykyisen kahden päiväsakon asemesta kolmea maksamatta olevaa päiväsakkoa vastaa yhden päivän vankeus. Uhkasakoissa yhden päivän vankeutta vastaisi täyden 30 euron määrä nykyisen 20 euron sijasta. Muuntorangaistuksen enimmäispituus ehdotetaan alennettavaksi 90 päivästä 60 päivään.

Pykälän 3 momentissa ehdotetaan säädettäväksi siitä, miten menetellään, jos muunnettavien päiväsakkojen lukumäärä alittaa muuntorangaistuksen vähimmäispituudesta (neljä päivää) ja muuntosuhteesta (kolme päiväsakkoa vastaa yhtä vankeuspäivää) tulevan rajan. Muuntorangaistusta ei saisi määrätä ilman erityistä syytä, jos maksamatta olevia päiväsakkoja on vähemmän kuin 12. Tuolloin kysymyksessä on yleensä vähäinen pidettävä rikollisuus.

Erityistä syytä muuntorangaistuksen määrittämiseen voisi olla 3 momentissa tarkoitettulla tavalla esimerkiksi silloin, kun tuomioistuimen käytettävissä olevien tietojen mukaan sakon maksamatta jättäminen aiheutuu niskoittelusta eikä sakotetun varattomuuteen perustuvista maksuvaikeuksista. Yleinen lainkuuliaisuus edellyttää myös, että sakon muuntorangaistuksista ei vapauteta toistuvasti sakkorikoksiin syyllistyviä. Heidän kohdallaan 12 päiväsakon raja usein ylittyykin. Jos niin ei ole, olisi kuitenkin yleensä erityinen syy määrätä muuntorangaistus pykälän 3 momentin nojalla. Muuntoasian vastaajan aikaisempien sakkorikosten lukumäärän selvittämisessä tuomioistuimien on pitkälti virallisen syyttäjän esittämän selvityksen varassa.

Voimaantulo. Lain voimaan tullessa tuomioistuimessa vireillä olevaan muuntorangaistusta koskevaan asiaan sovellettaisiin

uutta lainsäädäntöä rikoslain 3 luvun 2 §:stä ilmenevän lievemmän lain periaatteen mukaisesti. Näin uuden lain mukaiset muuntosuhteet, enimmäisajat ja –määrät sekä 12 päivän vähimmäismäärää koskeva erityissäännös tulisivat sovellettaviksi. Tilanteessa, jossa sakon muuntorangaistus olisi tuomittu kärjäoikeudessa vanhan lain voimassaoloaikana, tuomittu voisi oikeudenkäymiskaaren 25 luvussa säädettyinä aikana muutosta hakemalla saada muuntorangaistuksensa muuntosuhdetta lievennetyksi sekä myös pidemäksi kuin 60 päiväksi tuomitun muuntorangaistuksensa lyhennetyksi.

1.2. Laki rangaistusten täytäntöönpanosta

1 a §. Pykälän 1 momenttia ehdotetaan muutettavaksi niin, että samalla kertaa täytäntöön pantavien muuntorangaistusten yhteenlaskettu enimmäispituus lasketaan sadastakahdestakymmenestä päivästä yhdeksäkymmeneksi päiväksi. Pykälään tehtäisiin myös vähäinen kielellinen muutos.

1 d §. Voimassa olevassa 6 momentissa viitataan muuntorangaistuksen määrittämisen jälkeisen maksamismahdollisuuden osalta rangaistusten täytäntöönpanosta annetun lain 6 luvun 12 §:n 2 momenttiin. Lain 6 luku on kumottu, ja säännös sakon maksamisesta muuntorangaistuksen määrittämisen jälkeen ja ennen muuntorangaistuksen täytäntöönpanoa on sakon täytäntöönpanolain 35 §:ssä. Pykälään ehdotetaan pykäläviittauksen korjaamisen lisäksi vähäisiä kielellisiä tarkennuksia.

Voimaantulo. Lakia rangaistusten täytäntöönpanosta annetun lain 2 luvun 1 a ja 1 d §:n muuttamisesta ryhdyttäisiin soveltamaan lain voimaan tullessa täytäntöönpanossa oleviin sakon muuntorangaistuksiin lievemmän lain periaatteen mukaisesti. Vankeusrangaistuksen täytäntöönpanossa tämä tarkoittaisi sitä, että uusia säännöksiä sovellettaisiin myös sakon muuntorangaistuksiin, joiden täytäntöönpano on alkanut ennen lain voimaantuloa. Käytännössä tämä tarkoittaisi, että täy-

täntöönpanossa jouduttaisiin erikseen selvittämään kaikki sellaiset muuntorangaistukset, joiden yhteenlaskettu pituus on tai tulee muodostumaan pidemmäksi kuin yhdeksänkymmentä päivää. Muuntorangaistusten selvittäminen tulisi tehdä hyvissä ajoin ennen lain voimaantuloa, koska joissakin tilanteissa sakon muuntorangaistusta suorittava vanki tulisi päästää vapaaksi lain voimaantulopäivänä. Vanki päästettäisiin vapaaksi lain voimaantulopäivänä, jos hän olisi lain voimaantulopäivään mennessä suorittanut yli 90 päivää muuntorangaistuksesta.

Lain voimaantulo ei kuitenkaan vaikuttaisi sellaisissa tilanteissa, joissa tuomittu on jo ennen lain voimaantuloa ehtinyt suorittaa yli 90 pituisen sakon muuntorangaistuksensa kokonaan, mutta on sen jälkeen jäänyt vankilaan suorittamaan vankeusrangaistusta. Tämä johtuu siitä, että rangaistusten täytäntöönpanosta annetun lain 2 luvun 1 a §:n mukaan tuomittu suorittaa ensin sakon muuntorangaistuksen, jolloin sen suorittaminen keskeyttää vankeusrangaistuksen. Jos sen sijaan vanki parhaillaan suorittaa vankeusrangaistuksen kanssa suoritettavaa sakon muuntorangaistusta, jonka pituus on yli 90 päivää, muuntorangaistus lyhenisi lain voimaantullessa 90 päivään taikka siihen määrään, mikä siitä on suoritettu lain voimaantulopäivään mennessä yli 90 päivän.

1.3. Laki sakon täytäntöönpanosta

30 a §. *Ulosottomieheltä hankittava selvitys.* Pykälän 1 momentissa ehdotetaan säädettäväksi, että virallisen syyttäjän on aiheen ilmetessä omasta aloitteestaan tai tuomioistuimen pyynnöstä hankittava ulosottomieheltä selvitys maksuvelvollisen taloudellisesta asemasta.

Maksuvelvollisen taloudellinen asema on korkeimman oikeuden ratkaisuidenkin perusteella keskeisessä asemassa arvioitaessa sitä, voidaanko muuntorangaistuksen määräämistä koskeva vaatimus jättää esittämättä sakon täytäntöönpanolain 28 §:n 1 momentin 3 kohdan nojalla taikka muuntorangaistus määräämättä rikoslain 2 a luvun 6 §:n 1 momentin 3 kohdan tai 7 §:n 2 kohdan nojalla. Esimerkiksi maksuvelvollisen sairaus ja työttö-

myys saattavat olla asiaan vaikuttavia seikkoja.

Yleensä ulosottomiehelle tehtävä pyyntö liittyisi maksuvelvollisen kirjallisessa vastineessa tai tuomioistuinkäsittelyssä esiin tuomiin seikkoihin. Maksuvelvollisen tarkoituksena on tällöin saada syyttäjä luopumaan muuntorangaistuksen vaatimisesta tai tuomioistuimien luopumaan sen määräämisestä. Maksuvelvollinen saattaa myös haluta asian lykkäämistä sakon maksamista varten. Syyttäjän ja tuomioistuimen olisi ulosottomieheltä pyydettävän selvityksen tarvetta arvioidessaan otettava huomioon maksuvelvollisen esittämien seikkojen ohella tai ilman niitäkin kaikki muukin muuntoasian käsittelyn yhteydessä maksuvelvollisen taloudellisesta asemasta esiin tullut.

Mahdollisuus saada maksuvelvollisen taloudellista asemaa koskevat kattavat tiedot puolueettomalta ulosottoviranomaiselta on tärkeä etenkin sen vuoksi, että käytännön kokemuksen mukaan maksuvelvollisten esittämät tiedot eivät ole välttämättä riittäviä tai luotettavia ja että maksuvelvolliselle ei voida asettaa liian tiukkoja vaatimuksia tässä suhteessa. Tämä tarkoittaa myös sitä, että ilmaisulle ”aiheen ilmetessä” ei ole syytä asettaa liian korkeaa kynnyksiä. Käytännössä maksuvelvollisen tulisi kuitenkin esittää joitakin muita seikkoja kuin varattomuutensa. Jos esiin tulleet seikat saattavat johtaa muuntorangaistuksen vaatimatta jättämiseen tai sakon muuntamatta jättämiseen, pyyntö ulosottomiehelle tulisi esittää.

Pykälän 2 momentin mukaan ulosottomiehen olisi toimitettava syyttäjälle ulosottolain 1 luvun 33 §:n 1 momentissa tarkoitetut asiantuntijatiedot sekä 3 luvun 69 §:n ja 70 §:n 1 momentin 3 kohdan mukaisesti ne maksuvelvollisen taloudellista asemaa koskevat tiedot, jotka lain mukaan saadaan luovuttaa syyttäjälle sakon muuntorangaistuksen määräämistä varten. Näillä tiedoilla saadaan kattava kuva maksuvelvollisen taloudellisesta asemasta, jos hän on tai on ollut ulosottovelallisenä. Sakon muuntorangaistuksen määräämistä varten haastetuista on poikkeusta ulosottotietoa, koska sakkoja peritään ennen haastamista ulosotossa.

Ulosottolain 1 luvun 33 §:n 1 momentin mukaan sen lisäksi, mitä muussa laissa sää-

detään ulosottoviranomaisen oikeudesta tai velvollisuudesta luovuttaa tietoja, viranomaisella ja muulla julkista tehtävää hoitavalla on oikeus salassapitosäännösten estämättä saada ulosottorekisteristä tehtäviensä hoitamiseksi yhteistoimintatietoja sekä tarvitsemansa asianhallintatiedot pyyntöä edeltävien neljän vuoden ajalta. Tiedot voidaan luovuttaa sähköisessä muodossa, jos tietojen vastaanottajalla on henkilötietojen suojaa koskevien säännösten mukaan oikeus tallettaa ja käyttää sellaisia henkilötietoja.

Ulosottolain 1 luvun 26 §:n 1 momentin 1 kohdan mukaan asianhallintatietoja ovat asianosaisten ja heidän edustajiensa tunnistaja yhteystiedot sekä tiedot tilitysosoitteesta, täytäntöönpanon tai saamisen laadusta, hakijan saatavasta, ulosottomiehen suorittamista täytäntöönpanotoimista ja niiden ajasta, kertyneistä ja hakijalle tilitetyistä rahamääristä, täytäntöönpanon esteistä, passiivisaatavaksi merkitsemisestä sekä muut vastaavat tiedot. Saman momentin 2 kohdan mukaan yhteistoimintatiedot liittyvät tietoihin tai pyyntöihin saada tietoja velallisen olinpaikasta tai omaisuudesta viranomaisten yhteistoiminnan järjestämistä varten.

Ulosottolain 3 luvun 69 §:n mukaan ulosottoviranomaisen asiakirjan julkisuudesta on voimassa, mitä viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetussa laissa säädetään. Sen lisäksi mitä mainitussa tai muussa laissa säädetään ulosottoviranomaisen oikeudesta tai velvollisuudesta luovuttaa tietoja, ulosottoviranomaisella on oikeus salassapitosäännösten estämättä luovuttaa salassa pidettäviä tietoja niin kuin 70—73 §:ssä säädetään. Ulosottolain 3 luvun 70 §:n 1 momentin 3 kohdan mukaan ulosottoviranomainen saa yksittäistapauksessa antaa pyydettyä ulosottoviranomaisen asiakirjasta vastaajan tunnistaja yhteystietoja sekä vastaajan taloudellista asemaa ja toimintaa koskevia tietoja syyttäväviranomaiselle sakon muuntorangaistuksen harkintaa varten. Ulosottolain 3 luvun 73 §:ssä säädetään kiellosta luovuttaa eräitä tietoja, joihin kuuluvat muun ohessa sellaiset, jotka saattavat aiheuttaa maksuvelvollisen joutumisen syytteen vaaraan.

Ulosottoviranomainen ei voi luovuttaa 2 momentissa tarkoitettuja todistusta ja tietoja syyttäjälle sähköisessä muodossa, koska nä-

den viranomaisten välillä ei ole teknistä käytöyhteyttä. Aiheutuvien kustannusten vuoksi sen perustamista ei voida pitää tarkoituksenmukaisena pelkästään nyt kysymyksessä olevien asioiden käsittelyä varten.

31 §. *Tuomioistuinkäsittelyn lykkääminen.* Voimassa olevan lain mukaan tuomioistuin voi lykätä muuntorangaistuksen määräämistä koskevan asian varatakseen maksuvelvolliselle tilaisuuden maksaa vankeudeksi muunnettavaksi vaadittu sakko taikka selvittää maksutilanteensa. Kun käsittely lykätään maksutilaisuuden varaamiseksi, tuomioistuimen on ilmoitettava maksuvelvolliselle uusi käsittelyajankohta ja uhka poissaolon varalta. Ilmoittamista käsittelystä poissa olleelle maksuvelvolliselle ei tarvitse tehdä, jos asiaa lykätään maksutilanteen selvittämistä varten.

Jotta muuntorangaistuksen määräämättä jättämiseen vaikuttavat seikat voidaan ottaa täysipainoisesti huomioon, pykälän 1 momenttiin ehdotetaan lisättäväksi lykkäysperusteeksi maksuvelvollisen taloudellisen aseman ja siihen johtaneiden syiden taikka muiden rikoslain 2 a luvun 6 §:n 1 momentin 3 kohdassa tai 7 §:n 2 kohdassa tarkoitettujen seikkojen selvittäminen. Samalla 1 momenttia selkeytettäisiin jakamalla se numeroituihin kohtiin.

Mainituista rikoslain kohdista ensimmäinen koskee päiväsakoin määrättyjä sakkoja ja siinä säädetään, että tuomioistuin voi jättää muuntorangaistuksen määräämättä, jos muuntorangaistusta on pidettävä kohtuuttomana tai tarkoituksettomana ottaen huomioon sakotetun henkilökohtaiset olosuhteet, rikoksesta hänelle aiheutuneet muut seuraukset, sosiaali- ja terveydenhuollon toimet tai muut seikat. Rikoslain 2 a luvun 7 §:n 2 kohdan mukaan tuomioistuin voi jättää maksamattoman uhkasakon sijasta tuomittavan muuntorangaistuksen määräämättä, jos muuntorangaistusta on pidettävä kohtuuttomana tai tarkoituksettomana ottaen huomioon velvoitetun henkilökohtaiset olosuhteet, päävelvoitteen noudattamatta jättämisestä hänelle aiheutuneet muut seuraukset tai muut seikat.

Nyt ehdotettu uusi lykkäämisperuste liittyy siihen, että uudessa 30 a §:ssä ehdotetaan säädettäväksi ulosottomieheltä hankittavasta

selvityksestä. Tällaisen selvityksen tarve saattaa ilmetä vasta tuomioistuimen istunnossa. Saattaa myös olla niin, että selvitystä ei ehditä saada valmiiksi ennen istuntoa. Lykkäämismahdollisuutta ei ole kuitenkaan syytä rajata pelkästään maksuvelvollisen taloudellisen aseman selvittämiseen. Muuntorangaistuksen määräämättä jättäminen saattaa olla tarkoituksetonta tai kohtuutonta myös muiden rikoslain 2 a luvun 6 §:n 1 momentin 3 kohdassa tai 7 §:n 2 kohdassa tarkoitettujen seikkojen perusteella. Ulosottomiehen selvitys koskisi vain taloudellista tilannetta, muista muuntamatta jättämisen perusteista maksuvelvollisen olisi itse esitettävä selvitys asian jatkokäsittelyssä. Yleensä lykkäämistarpeen synnyttäisivät maksuvelvollisen kirjallises-
sa vastineessaan tai tuomioistuinkäsittelyssä esittämät seikat.

Pykälän 2 momenttiin ehdotetaan lisättäväksi säännös, jonka mukaan uudesta käsitte-
lyajankohdasta ja poissaolouhkasta (siitä, että asia voidaan ratkaista maksuvelvollisen poissaolosta huolimatta) on ilmoitettava maksuvelvolliselle myös silloin, kun käsittely lykätään 1 momenttiin nyt lisättäväksi ehdotetun uuden lykkäysperusteen vuoksi. Käytännössä ilmoitusvelvollisuus koskisi kaikkia lykkäysperusteita silloin, kun maksuvelvollinen on paikalla tuomioistuimessa. Sen sijaan lykkäyksestä ei edelleenkään tarvitsisi ilmoittaa käsittelystä poissa olleelle maksuvelvolliselle, kun asian käsittelyä lykätään maksutilanteen selvittämistä varten.

37 §. *Muuntorangaistuksen täytäntöönpanon lykkääminen*. Pykälään ehdotetaan lisättäväksi säännökset siitä, että myös poliisimiehellä olisi velvollisuus tiedustella muun-

torangaistukseen tuomitulta, onko hän pykälässä tarkoitettujen toimenpiteiden kohteena. Tällainen velvollisuus poliisimiehellä olisi, kun hän tapaa sakon muuntorangaistuksen täytäntöönpanemista varten etsintäkuulutetun henkilön.

Voimassa olevan pykälän 2 momentti sisältää jo nykyisin myös poliisimiehelle asetetun velvoitteen ilmoittaa tuomitulle sakon muuntorangaistuksen lykkäämismahdolls-
suudesta. Tiedustelu- ja ilmoitusvelvollisuuden täyttämistä voitaisiin tehdä merkitä passituslomakkeeseen.

2. Voimaantulo

Lait ehdotetaan tuleviksi voimaan ensi t-
lassa.

3. Suhde perustuslakiin ja käsitelyjärjestys

Esityksessä ehdotetaan sakon muuntorangaistuksen tuomitsemista ja täytäntöönpanoa koskevia säännöksiä muutettaviksi siten, että sakon muuntorangaistusjärjestelmä lievenisi. Esitys ei sisällä säännöksiä, joiden suhdetta perustuslakiin tulisi erikseen selvittää. Lisäksi siirtymäsäännökset on kirjoitettu noudattaen lievemmän lain periaatetta.

Näillä perusteilla hallitus katsoo, että laki voidaan käsitellä tavallisen lain säätämisy-
jestyksessä.

Edellä esitetyn perusteella annetaan Eduskunnan hyväksyttäväksi seuraavat lakiehdotukset:

1.

Laki**rikoslain 2 a luvun 5 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan 19 päivänä joulukuuta 1889 annetun rikoslain (39/1889) 2 a luvun 5 §, sellaisena
 kuin se on laeissa 550/1999 ja 971/2001, seuraavasti:

2 a luku

Sakosta, muuntorangaistuksesta ja rikesakosta

5 §

Muuntorangaistuksen pituus

Muuntorangaistus sakosta määrätään siten, että kolmea maksamatta olevaa päiväsakkoa vastaa yhden päivän vankeus. Jos muunnettavien päiväsakkojen lukumäärä ei ole kolmella jaollinen, yli jääviä päiväsakkoja ei muunneta. Jos päiväsakosta on maksettu vain osa, katsotaan päiväsakko maksamatta olevaksi.

Euromääräisenä tuomitun uhkasakon jokaista täyden 30 euron määrää vastaa muuntorangaistusta määrättäessä yhden päivän vankeus.

Muuntorangaistuksen pituus on kuitenkin vähintään neljä päivää ja enintään 60 päivää. Muuntorangaistusta ei saa määrätä ilman erityistä syytä, jos maksamatta olevia päiväsakkoja on vähemmän kuin 12.

Samalla kertaa muunnettavista sakoista määrätään vain yksi muuntorangaistus 3 momentissa säädetyllä tavalla. Uhkasakko rinnastetaan tällöin sakkoon.

Tuomioistuin voi 6 §:n 1 momentissa tai 7 §:ssä mainituilla perusteilla määrätä muuntorangaistuksen tässä pykälässä säädettyä lyhyemmäksi, kuitenkin vähintään neljäksi päiväksi.

 Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
 kuuta 20 .

2.

Laki**rangaistusten täytäntöönpanosta annetun lain 2 luvun 1 a ja 1 d §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan rangaistusten täytäntöönpanosta 19 päivänä joulukuuta 1889 annetun lain (39/1889) 2 luvun 1 a §:n 1 momentti ja 1 d §:n 6 momentti, sellaisina kuin ne ovat, 1 a §:n 1 momentti laissa 703/1991 ja 1 d §:n 6 momentti laissa 555/1990, seuraavasti:

2 luku

**Yleisiä säännöksiä vankeusrangaistuksesta
ja sakon muuntorangaistuksesta**

1 d §

1 a §

Jos tuomitun on rangaistuslätöksessä samalla kertaa suoritettava useita määräaikaista vankeusrangaistuksia, joita ei ole toisiinsa yhdistettävä tai joista ei ole muodostettava yhteistä vankeusrangaistusta, ja niiden ohella tai erikseen sakon muuntorangaistuksia, rangaistuslaitoksen johtajan on laskettava ne yhteen täysin määrin. Määräaikaisen vankeusrangaistuksen yhteenlaskettu aika ei saa olla pitempi kuin kaksikymmentä vuotta eikä sakon muuntorangaistuksen pitempi kuin yhdeksänkymmentä päivää. Kun vankeusrangaistus ja sakon muuntorangaistus on laskettu yhteen, tuomitun on katsottava ensin suorittavan sakon muuntorangaistuksen.

Sen lisäksi mitä sakon täytäntöönpanosta annetun lain (672/2002) 35 §:ssä säädetään muuntorangaistukseen tuomitun oikeudesta maksaa sakkonsa muuntorangaistuksen määrittämisen jälkeen, rangaistuslaitoksen muuntorangaistuksen täytäntöönpanoa varten saapuneella on oikeus viiden seuraavan arkipäivän kuluessa maksaa muunnetuista sakoista suorittamatta oleva rahamäärä kokonaan. Jos täytäntöönpanavana on useita muuntorangaistuksia, sakotetulla on oikeus maksaa sakkonsa yhdenkin muuntorangaistuksen osalta. Rahamäärän maksamalla tuomittu vapautuu suorittamasta kysymyksessä olevaa muuntorangaistusta enemmälti.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta
20 .

3.

Laki**sakon täytäntöönpanosta annetun lain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan sakon täytäntöönpanosta 9 päivänä elokuuta 2002 annetun lain (672/2002) 31 §
 ja 37 §:n 1 momentti sekä
lisätään lakiin uusi 30 a § seuraavasti:

30 a §

Ulosottomieheltä hankittava selvitys

Virallisen syyttäjän on aiheen ilmetessä omasta aloitteestaan tai tuomioistuimen pyynnöstä hankittava ulosottomieheltä selvitys maksuvelvollisen taloudellisesta asemasta.

Ulosottomiehen on toimitettava syyttäjälle ulosottolain 1 luvun 33 §:n 1 momentissa tarkoitetut asianhallintatiedot sekä 3 luvun 69 §:n ja 70 §:n 1 momentin 3 kohdan mukaisesti ne maksuvelvollisen taloudellista asemaa koskevat tiedot, jotka lain mukaan saadaan luovuttaa syyttäjälle sakon muuntorangaistuksen määräämistä varten.

31 §

Tuomioistuinkäsittelyn lykkääminen

Tuomioistuin voi lykätä muuntorangaistuksen määräämistä koskevan asian:

1) varatakseen maksuvelvolliselle tilaisuuden vankeudeksi muunnettavaksi vaaditun sakon maksamista varten;

2) sakon maksutilanteen selvittämistä varten; tai

3) maksuvelvollisen heikon taloudellisen aseman ja siihen johtaneiden syiden taikka muiden rikoslain 2 a luvun 6 §:n 1 momentin

3 kohdassa tai 7 §:n 2 kohdassa tarkoitettujen seikkojen selvittämistä varten.

Käsittelyn tultua lykätyn 1 momentin 1 tai 3 kohdassa tarkoitetun syyn vuoksi tuomioistuimen on ilmoitettava maksuvelvolliselle uusi käsittelyajankohta ja uhka poissaolon varalta. Ilmoittamista käsittelystä poissaolulle maksuvelvolliselle ei tarvitse tehdä, jos asiaa lykätään maksutilanteen selvittämistä varten.

37 §

Muuntorangaistuksen täytäntöönpanon lykkääminen

Ulosottomiehen on ennen täytäntöönpanoa tiedusteltava muuntorangaistukseen tuomitulta, onko hän suorittamassa asevelvollisuutta, reservin kertausharjoituksessa tai palveluksessa aseettomana tai siviilipalvelusmiehenä, onko hänelle myönnetty yksityishenkilön velkajärjestelystä annetun lain mukainen velkajärjestely, onko hän hoidettavana tai sijoitettuna rangaistusten täytäntöönpanosta annetun lain (39/1889) 2 luvun 1 e §:ssä tarkoitetussa laitoksessa tai onko hän viimeisten kolmen kuukauden aikana ollut sellaisessa laitoksessa. Sama tiedustelovelvollisuus on poliisimiehellä, joka tapaa sakon muuntorangaistuksen täytäntöönpanoa varten etsintäkuulutetun henkilön.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä _____ kuuta
20 .

Helsingissä 10 päivänä kesäkuuta 2005

Tasavallan Presidentti

TARJA HALONEN

Ministeri Kari Rajamäki

1.

Laki**rikoslain 2 a luvun 5 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan 19 päivänä joulukuuta 1889 annetun rikoslain (39/1889) 2 a luvun 5 §, sellaisina
kuin se on laeissa 550/1999 ja 971/2001, seuraavasti:

*Voimassa oleva laki**Ehdotus*

2 a luku

Sakosta, muuntorangaistuksesta ja rikesakosta

5 §

5 §

*Muuntorangaistuksen pituus**Muuntorangaistuksen pituus*

Muuntorangaistus sakosta määrätään siten, että kahta maksamatta olevaa päiväsakkoa vastaa yhden päivän vankeus. Jos muunnettavien päiväsakkojen lukumäärä on pariton, yhtä päiväsakkoa ei muunneta. Jos päiväsakosta on maksettu vain osa, katsotaan päiväsakko maksamatta olevaksi.

Euromääräisenä tuomitun uhkasakon jokaista täyden 20 euron määrää vastaa muuntorangaistusta määrättäessä yhden päivän vankeus.

Muuntorangaistuksen pituus on kuitenkin vähintään neljä päivää ja enintään 90 päivää.

Samalla kertaa muunnettavista sakoista määrätään vain yksi muuntorangaistus 3 momentissa säädetyllä tavalla. Uhkasakko rinnastetaan tällöin sakkoon.

Tuomioistuin voi 6 §:n 1 momentissa tai 7 §:ssä mainituilla perusteilla määrätä

Muuntorangaistus sakosta määrätään siten, että *kolmea* maksamatta olevaa päiväsakkoa vastaa yhden päivän vankeus. Jos muunnettavien päiväsakkojen lukumäärä *ei ole kolmella jaollinen, yli jääviä päiväsakkoja* ei muunneta. Jos päiväsakosta on maksettu vain osa, katsotaan päiväsakko maksamatta olevaksi.

Euromääräisenä tuomitun uhkasakon jokaista täyden 30 euron määrää vastaa muuntorangaistusta määrättäessä yhden päivän vankeus.

Muuntorangaistuksen pituus on kuitenkin vähintään neljä päivää ja enintään 60 päivää. *Muuntorangaistusta ei saa määrätä ilman erityistä syytä, jos maksamatta olevia päiväsakkoja on vähemmän kuin 12.*

Samalla kertaa muunnettavista sakoista määrätään vain yksi muuntorangaistus 3 momentissa säädetyllä tavalla. Uhkasakko rinnastetaan tällöin sakkoon.

Tuomioistuin voi 6 §:n 1 momentissa tai 7 §:ssä mainituilla perusteilla määrätä

muuntorangaistuksen tässä pykälässä säädettyä lyhyemmäksi, kuitenkin vähintään neljäksi päiväksi.

muuntorangaistuksen tässä pykälässä säädettyä lyhyemmäksi, kuitenkin vähintään neljäksi päiväksi.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta
20 .

2.

Laki**rangaistusten täytäntöönpanosta annetun lain 2 luvun 1 a ja 1 d §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan rangaistusten täytäntöönpanosta 19 päivänä joulukuuta 1889 annetun lain (39/1889) 2 luvun 1 a §:n 1 momentti ja 1 d §:n 6 momentti, sellaisina kuin ne ovat, 1 a §:n 1 momentti laissa 703/1991 ja 1 d §:n 6 momentti laissa 555/1990, seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

2 luku

Yleisiä säännöksiä vankeusrangaistuksesta ja sakon muuntorangaistuksesta

1 a §

Jos tuomitun on rangaistuslaitoksessa samalla kertaa suoritettava useampia määräaikaista vankeusrangaistuksia, joita ei ole toisiinsa yhdistettävä tai joista ei ole muodostettava yhteistä vankeusrangaistusta, ja niiden ohella tai erikseen sakon muuntorangaistuksia, rangaistuslaitoksen johtajan on laskettava ne yhteen täysin määrin. Määräaikaisen vankeusrangaistuksen yhteenlaskettu aika ei saa olla pitempi kuin kaksikymmentä vuotta eikä sakon muuntorangaistuksen pitempi kuin satakaksikymmentä päivää. Kun vankeusrangaistus ja sakon muuntorangaistus on laskettu yhteen, tuomitun on katsottava ensin suorittavan muuntorangaistuksen.

1 a §

Jos tuomitun on rangaistuslaitoksessa samalla kertaa suoritettava *useita* määräaikaista vankeusrangaistuksia, joita ei ole toisiinsa yhdistettävä tai joista ei ole muodostettava yhteistä vankeusrangaistusta, ja niiden ohella tai erikseen sakon muuntorangaistuksia, rangaistuslaitoksen johtajan on laskettava ne yhteen täysin määrin. Määräaikaisen vankeusrangaistuksen yhteenlaskettu aika ei saa olla pitempi kuin kaksikymmentä vuotta eikä sakon muuntorangaistuksen pitempi kuin *yhdeksänkymmentä* päivää. Kun vankeusrangaistus ja sakon muuntorangaistus on laskettu yhteen, tuomitun on katsottava ensin suorittavan muuntorangaistuksen.

1 d §

Sen lisäksi mitä 6 luvun 12 §:n 2 momentissa on säädetty muuntorangaistukseen tuomitun oikeudesta maksaa sakkonsa muuntorangaistuksen määräämisen jälkeen, on rangaistuslaitokseen muuntorangaistuksen täytäntöönpanoa varten saapuneella oi-

Sen lisäksi mitä *sakon täytäntöönpanosta annetun lain (672/2002) 35 §:ssä säädetään* muuntorangaistukseen tuomitun oikeudesta maksaa sakkonsa muuntorangaistuksen määräämisen jälkeen, rangaistuslaitokseen muuntorangaistuksen täytäntöönpanoa varten saapuneella on oikeus *viiden seuraavan*

keus maksaa muunnetuista sakoista maksamatta oleva koko rahamäärä vielä saapumispäivän jälkeisenä viitenä sellaisena arkipäivänä, jona valtion virastoissa yleensä työskennellään. Jos täytäntöön pantavana on useampia muuntorangaistuksia, sakotetulla on oikeus maksaa sakkonsa yhdenkin muuntorangaistuksen osalta. Rahamäärän maksamalla tuomittu vapautuu kysymyksessä olevaa muuntorangaistusta enemmän suorittamasta.

arkipäivän kuluessa maksaa muunnetuista sakoista suorittamatta oleva rahamäärä kokonaan. Jos täytäntöön pantavana on useita muuntorangaistuksia, sakotetulla on oikeus maksaa sakkonsa yhdenkin muuntorangaistuksen osalta. Rahamäärän maksamalla tuomittu vapautuu suorittamasta kysymyksessä olevaa muuntorangaistusta enemmän.

*Tämä laki tulee voimaan päivänä kuu-
ta 20 .*

3.

Laki**sakon täytäntöönpanosta annetun lain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan sakon täytäntöönpanosta 9 päivänä elokuuta 2002 annetun lain (672/2002) 31 §
 ja 37 §:n 1 momentti sekä
lisätään lakiin uusi 30 a § seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

30 a §

Ulosottomieheltä hankittava selvitys

Virallisen syyttäjän on aiheen ilmetessä omasta aloitteestaan tai tuomioistuimen pyynnöstä hankittava ulosottomieheltä selvitys maksuvelvollisen taloudellisesta asemasta.

Ulosottomiehen on toimitettava syyttäjälle ulosottolain (37/1895) 1 luvun 33 §:n 1 momentissa tarkoitetut asianhallintatiedot sekä 3 luvun 69 §:n ja 70 §:n 1 momentin 3 kohdan mukaisesti ne maksuvelvollisen taloudellista asemaa koskevat tiedot, jotka lain mukaan saadaan luovuttaa syyttäjälle sakon muuntorangaistuksen määräämistä varten.

31 §

Tuomioistuinkäsittelyn lykkäminen

Tuomioistuin voi lykätä muuntorangaistuksen määräämistä koskevan asian varatakseen maksuvelvolliselle tilaisuuden vankeudeksi muunnettavaksi vaaditun sakon maksamista varten. Asian käsittelyä voi i-

31 §

Tuomioistuinkäsittelyn lykkäminen

Tuomioistuin voi lykätä muuntorangaistuksen määräämistä koskevan asian:

1) varatakseen maksuvelvolliselle tilaisuuden vankeudeksi muunnettavaksi vaaditun sakon maksamista varten;

daan lykätä myös maksutilanteen selvittämistä varten.

Käsittelyn tultua maksutilaisuuden varamisen vuoksi lykätyn tuomioistuimen on ilmoitettava maksuvelvolliselle uusi käsittelyajankohta ja uhka poissaolon varalta. Ilmoittamista käsittelystä poissa olleelle maksuvelvolliselle ei tarvitse tehdä, jos asiaa lykätään maksutilanteen selvittämistä varten.

37 §

Muuntorangaistuksen täytäntöönpanon lykkääminen

Ulosottomiehen on ennen täytäntöönpanoa tiedusteltava muuntorangaistukseen tuomitulta, onko hän suorittamassa asevelvollisuutta, reservin kertausharjoituksessa tai palvelemassa aseettomana tai siviilipalvelusmiehenä, onko hänelle myönnetty yksityishenkilön velkajärjestelystä annetun lain mukainen velkajärjestely, onko hän hoidettavana tai sijoitettuna rangaistusten täytäntöönpanosta annetun lain (39/1889) 2 luvun 1 e §:ssä tarkoitetussa laitoksessa tai onko hän viimeisten kolmen kuukauden aikana ollut sellaisessa laitoksessa.

2) *sakon* maksutilanteen selvittämistä varten; tai

3) *maksuvelvollisen heikon taloudellisen aseman ja siihen johtaneiden syiden taikka muiden rikoslain 2 a luvun 6 §:n 1 momentin 3 kohdassa tai 7 §:n 2 kohdassa tarkoitettujen seikkojen selvittämistä varten.*

Käsittelyn tultua lykätyn *1 momentin 1 tai 3 kohdassa tarkoitetun syyn* vuoksi tuomioistuimen on ilmoitettava maksuvelvolliselle uusi käsittelyajankohta ja uhka poissaolon varalta. Ilmoittamista käsittelystä poissa olleelle maksuvelvolliselle ei tarvitse tehdä, jos asiaa lykätään maksutilanteen selvittämistä varten.

37 §

Muuntorangaistuksen täytäntöönpanon lykkääminen

Ulosottomiehen on ennen täytäntöönpanoa tiedusteltava muuntorangaistukseen tuomitulta, onko hän suorittamassa asevelvollisuutta, reservin kertausharjoituksessa tai palvelemassa aseettomana tai siviilipalvelusmiehenä, onko hänelle myönnetty yksityishenkilön velkajärjestelystä annetun lain mukainen velkajärjestely, onko hän hoidettavana tai sijoitettuna rangaistusten täytäntöönpanosta annetun lain (39/1889) 2 luvun 1 e §:ssä tarkoitetussa laitoksessa tai onko hän viimeisten kolmen kuukauden aikana ollut sellaisessa laitoksessa. *Sama tiedusteluvelvollisuus on poliisimiehellä, joka tapaa sakon muuntorangaistuksen täytäntöönpanoa varten etsintäkuulutetun henkilön.*

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuu-
ta 20 .